

Studia Biblica Slovaca

Ročník 8

2016

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VIII (2016), číslo 1

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Vedecké kolégium/Advisor board: Reimund BIERINGER (Leuven, B) – Georg BRAULIK OSB (Wien, A) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Massimo GRILLI (Roma, I) – Leslie HOPPE OFM (Chicago, USA)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava)
Redaktor pre recenzie: František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie)
Výkonný redaktor: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, I)

Redakčná rada/Editorial board: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Juraj FENÍK (Košice) – Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Peter JUHÁS (Wien, A) – Branislav KEUSKA (Ružomberok) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Detroit, USA) – Jaroslav RINDOŠ (Bratislava) – Milan SOVA (Bratislava) – Jozef TIŇO (Bratislava) – Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Dušan Rončák
Obálka: Martin Mičko

Na príprave publikácie sa podieľala Lucilla Mária Tongel'ová SDR.

Príspevky v slovenčine, češtine a v angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Upresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2016.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Dobry či zly Abram?

Kritické a exegetické pozorovania k interpretáciám Gn 13

Martina Korytiaková

Na úvod

V exegéze, podobne ako vo vede, sa z času na čas objavia názory, ktoré svojou povahou vyčnievajú z monotónnej reality konsenzu. Príkladom sú aj dejiny výkladu postavy Abrama¹ v Gn 13. Nie všetci tu totiž zhodne vidia prvého patriarchu v pozitívnom svetle ako „vzor viery“². Gn 13 by mala Abrama predstavovať aj ako vinného z prekročenia svojich právomocí, pretože rozdeľuje krajinu³, alebo dokonca ako neposlušného voči Bohu⁴ či prefíkancu s vypočítavým postojom voči vlastnému synovcovi⁵. Nemožno poprieť, že by Písmo nevykresľovalo zlyhania aj u veľkých postáv viery, ako napr. v prípade Mojžiša (porov. Nm 20,12) alebo apoštola Petra (porov. Mt 26,69-75; Mk 14,66-72⁶; Lk 22,54-62⁷). Otázkou je, či by tomu tak malo byť aj v prípade Abra(há)ma, ktorého Izaiáš nazýva „Boží priateľ“ (41,8), ktorého odborníci považujú za „Mojžiša pred Mojžišom“⁸ a ku ktorému sa hlásia tri monoteistické náboženstvá sveta ako k vzoru viery, oddanosti a poslušnosti voči Bohu⁹. Zdá sa skôr, že tradície výkladu Gn 13 nenašli dôvod vykladať Abramovu postavu

---

¹ V článku je meno patriarchu uvádzané v zhode s Gn 13 ako „Abram“. Výnimku tvoria len citácie exegetov, ktorí pracujú s verziou mena „Abrahám“, a používanie zaužívanej odbornej terminológie súvisiacej s postavou patriarchu.

² HELYER, Separation, 86.

³ Porov. VOGELS, Lot, 12; RICKETT, Genesis 13, 40, pozn. 18.

⁴ RICKETT, Genesis 13, 43, pozn. 24; 47-48, vrátane pozn. 38; 50, vrátane pozn. 52.

⁵ RICKETT, Genesis 13, 51, pozn. 55.

⁶ Pozri ŠTRBA, Čo urobil Peter, 68-69.

⁷ Pozri DUBOVSKÝ, Povolanie a formácia Petra, 104.

⁸ SKA, *Abramo e i suoi ospiti*, 14.

⁹ Porov. BLENKINSOPP, *Abraham*, xi, 9; HUGHES, *Abrahamic Religions*, 32.

v inom než pozitívnom svetle. Stojí preto za námahu odkryť a prehodnotiť dôvody, ktoré podnietili niektorých exegetov k tomu, aby vykladali otca všetkých veriacich (porov. Rim 4,11) v Gn 13 v negatívnom svetle.

Cieľom príspevku sú exegetické pozorovania ku Gn 13 s úmyslom kriticky zhodnotiť interpretácie kapitoly a postavy Abrama najmä podľa dvoch autorov – W. Vogelsa (1979) a D. Ricketta (2011). Vogelns navrhuje výklad, ktorý prinavracia česť Lotovi, ale Abrama obviňuje z prekročenia svojich právomocí, pretože rozdelil krajinu Kanaán. Podľa Ricketta Abram neposlúchol, resp. iba čiastočne poslúchol PÁNOVO nariadenie „odíď (...) od svojho príbuzenstva a z domu svojho otca“¹⁰ a vzal so sebou predsa aj Lota (porov. 12,5). Dosvedčovať to údajne majú opakované zmienky o synovcovi pri Abramovi (12,4b.5; 13,1.5). Epizóda o odlúčení sa (13,7-13) a umiestnenie PÁNOVÝCH prisľúbení až za ňu (vv. 14-17) sú podľa Ricketta dôsledkom Abramovej neposlušnosti, resp. treba ich vykladať v jej svetle.

Akokoľvek sa Vogelsove a Rickettove výklady Gn 13 a postavy Abrama javia byť zaujímavé, ba až novátorské, závery našej literárnej a naratívnej analýzy, ktorá profituje i z výsledkov historicko-kritickej metódy, odkrývajú ich nedostatočnú oporu v texte. Po stručnom úvode v prvej časti príspevku najskôr predstavíme doterajšie výsledky diachronického (1.1) a zvlášť synchronného skúmania Gn 13 (1.2). V posledne menovanom sa zameriame na interpretácie W. Vogelsa (1.2.1) a D. Ricketta (1.2.2). Následne k nim podáme vlastné argumenty ako výsledky našich exegetických pozorovaní ku Gn 13 (2), konkrétne k jej vnútornej štruktúre (2.1) a kontextu (2.2). Na záver naše pozorovania zhrnieme a ukážeme, že náš výklad kapitoly i postavy Abrama sa líši od interpretácií vyššie uvedených dvoch autorov.

1 Výsledky doterajšieho skúmania Gn 13

Napriek tomu, že Gn 13 tvorí súčasť trojlístka tzv. Abrahámovo-Lotovej ságy (kap. 13; 18–19), nedostalo sa jej rovnako veľkej pozornosti ako zvyšným dvom kapitolám. O obľúbenosti ich tém svedčí nielen početné echo vo Svätom písme¹¹, ale i záujem v exegetických kruhoch¹². To isté už ale

¹⁰ Pokiaľ nie je uvedené inak, biblické citácie sú prekladom autorky príspevku.

¹¹ Dt 29,23; 32,32; Sir 16,8; Iz 1,9.10; 3,9; 13,19; Jer 23,14; 49,18; 50,40; Nár 4,6; Ez 16,46.48.49; 16,53.55.56; Am 4,11; Sof 2,9; Mt 11,23.24; Lk 10,12; 17,28.29; Rim 9,29; 2Pt 2,6.7; Jud 7; Zjv 11,8.

neplatí o príbehu odlúčenia sa Abrama a Lota z kap. 13. V skutočnosti nijaký spis Starého či Nového zákona na uvedenú epizódu neodkazuje. Na rozdiel od nej však v Biblii viackrát zaznieva druhá epizóda kapitoly – prísľub krajiny a potomstva (vv. 14-17).

Zámer predstaviť výsledky doterajšieho skúmania Gn 13 si žiada zvlášť hovoriť o záveroch diachronického skúmania kapitoly, a zvlášť o záveroch synchronného prístupu k nej. Dôvodom nie je polarizácia obidvoch prístupov – tú už moderný výskum dávno nepovažuje za opodstatnenú¹³ – ale skôr nepomer v záujme, ktorý tejto kapitole venovali odborníci z obidvoch táborov. Kým totiž takmer v každom diele historicko-kritického skúmania tzv. Abrahámovho cyklu (Gn 12–25)¹⁴ má Gn 13 svoje patričné zastúpenie, len šesť odborných, úzko špecializovaných príspevkov sa doteraz osobitne venovalo tejto kapitole po stránke synchronného čítania¹⁵.

1.1 Gn 13 a historicko-kritická metóda

Diachronický prístup ku kap. 13 ukázal, že napriek svojmu dnešnému pevnému usadeniu v kontexte a dostatočnej jednoliatosti deja nie je kapitola

¹² Porov. LIPTON, Preface, x. K početnej bibliografii pre Gn 19 pozri napr. FIELDS, *Sodom*, 190-210; LIPTON (ed.), *Sodom*.

¹³ Výstižne to vyjadril J.-L. Ska: „il dialogo offre vie più fruttuose delle controversie“, SKA, *Introduzione*, 185 a potvrdzuje i Pápežská biblická komisia (PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, *Ispirazione e verità*, 56); porov. aj SKA, *Specchi*, 28,

¹⁴ Referenčnou literatúrou v tomto smere stále zostáva najmä GUNKEL, Hermann: *Genesis. Übersetzt und erklärt von Hermann Gunkel* (HAT I/1), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1901; WELLHAUSEN, *Die Composition des Hexateuchs und der Historischen Bücher des Alten Testaments*, Berlin: G. Reimer, ³1899; WELLHAUSEN, Julius: *Prolegomena zur Geschichte Israels*, Berlin: G. Reimer, ⁶1905.

¹⁵ VOGELS, Walter: Abraham et l'offrande de la terre (Gn 13), *SR* 4 (1975) 51-57; VOGELS, Walter: Lot in His Honor Restored. A Structural Analysis of Gen 13.2-18, *EeT* 10 (1979) 5-12.; DYK, Janet W.: Lack of Space and Loneliness. Abraham and Lot Separate, In: Janet W. DYK (ed.), et al.: *Unless Some One Guide Me... Festschrift for Karel A. Deurloo* (Amsterdamse cahiers voor exegese van den Bijbel en zijn tradities. Supplement series 2), Maastricht: Uitgeverij Shaker Publishing, 2001, 13-19; HELYER, Larry R.: The Separation of Abram and Lot. Its Significance in the Patriarchal Narratives, *JSOT* 26 (1983) 77-88; HEPNER, Gershon: The Separation between Abram and Lot Reflects the Deuteronomic Law Prohibiting Ammonites and Moabites, *ZAW* 117 (2005) 36-52; RICKETT, Dan: Rethinking the Place and Purpose of Genesis 13, *JSOT* 36 (1/2011) 31-53. Komentárové výklady state sme do zoznamu nezaradili, pretože sa kapitolou nezaoberajú až tak podrobne.

dielom jedného autora¹⁶. Na jej pozadí boli rozpoznané hneď dve tradície: 1. rozprávanie o Abrahámovi a Lotovi (13,7-12.18) a 2. severná, resp. jakubovská tradícia (vv. 3.4a.5.6.14-17)¹⁷.

1.1.1 Najstaršia rozpoznateľná vrstva Gn 13

S veľkou pravdepodobnosťou a so značným konsenzom odborníkov sa za najstaršiu vrstvu v kap. 13 (tzv. [die] Grundschrift; ďalej uvádzané ako Gn 13*) považuje príbeh o odlúčení Abraháma a Lota (13,7a-11a.12bβ.18a alebo 13,6.7a-12.18a). Niektorí v danom príbehu vidia legendu o rozdelení („[eine] Erzählung «novellistischen» Ursprung“¹⁸), iní rozprávanie o pôvode („an etiological story“¹⁹) a podľa iných zas malo ísť o rozprávanie o zvade („eine Streiterzählung“²⁰). Aj napriek tomu však základný bod zhody zostal nezmenený a Gn 13* sa považuje za pôvodne expozičnú časť²¹ k tzv. príbehu o Abrahámovi a Lotovi²² (Gn 13*; 18–19*). Z tohto dôvodu sa následne radí i k najstarším rozpoznateľným tradíciám v Abrahámovom cykle (kap. 12–25). Vplyvom neskoršieho tradovania a dodatočného formovania Knihy Genézis a Pentateuchu bola Gn 13* – pôvodne a spolu s iným materiálom použitá

¹⁶ V našom článku sú výsledky historicko-kritického skúmania Gn 13 predstavené v rámci dvoch modelov, ktoré nahradili dokumentárnu hypotézu prameňov: hypotéza fragmentov a doplnkov. Autori, na ktorých diela sa odvolávame, patria k zástupcom tzv. kritiky tradície, formy a redakčnej kritiky.

¹⁷ Viac k najnovším názorom na dejiny formovania jakubovskej tradície pozri napr. FINKELSTEIN – RÖMER, *Jacob Narrative* (vrátane bibliografie); FINKELSTEIN – RÖMER, *Abraham Narrative*, 7-8; porov. aj CARR, *Fractures*, 264-271, 298-300. K napojeniu rozprávania o Abrahámovi a Lotovi na historicky staršiu jakubovskú tradíciu pozri FINKELSTEIN – RÖMER, *Abraham Narrative*, 17-19; KÖCKERT, *Abraham- und Jakobüberlieferung*.

¹⁸ GUNKEL, *Genesis*, 176-177.

¹⁹ KILIAN, *Abrahamsüberlieferungen*, 35.

²⁰ WESTERMANN, *Genesis*, 145, 200.

²¹ Expozičná funkcia kap. 13* vo vzťahu ku kap. 18–19 neneguje prítomnosť deja v Gn 13*. Ten mal, takpovediac, pripraviť „pôdu“ pre kap. 18–19. Porov. GUNKEL, *Genesis*, 176; BLUM, *Vätergeschichte*, 283, pozn. 13; 284.

²² Ide o Blumov termín („[die] Abraham-Lot Erzählung“), ktorý je modifikáciou pôvodného Gunkelovho vyjadrenia „[der] Abraham-Lot-Sagenkranz“, porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 289. K hypotéze o expozičnom charaktere Gn 13* porov. GUNKEL, *Genesis*, 173; BLUM, *Vätergeschichte*, 283; RENDTORFF, *Problem*, 35.

kňazským autorom (P) na skoncipovanie svojho rozprávania²³ – postupne rozširovaná o ďalšie, t. j. po-exilové redakčné vsuvky. Nasledujúce riadky stručne priblížia proces redakčnej aktivity v kapitole.

1.1.2 Redakčno-kompozičná aktivita v Gn 13

Odborníci považujú v. 7a za rozpoznateľný začiatok Gn 13*. Zdôvodňujú to tým, že po naratívnej i syntaktickej stránke sa kapitola stáva dejovo najviac plynulá práve od daného polverša. Rovnako sa v ňom objavujú i obidve hlavné postavy odlúčenia – Abram a Lot. Polverš síce začína tzv. *in medias res* (ויהי ריב), čím je príčina sporu medzi pastiermi stád vyjadrená iba implicitne, no ďalej pokračuje tzv. *vajiqtolovou* sekvenciou, ktorá sa po prerušení vo vv. 14-17 tiahne až po v. 18a (vv. 7a.8.10.11.12bβ.18a). Verš 18a preto patrí syntakticky (*vajiqtol*), lexikálne (porov. sloveso להל; vv. 3.5.12.18) i tematicky (Lot sa usadil v území A, Abram v území B) ku Gn 13*. Pretože navyše umiestňuje Abrama do oblasti Hebronu a k terebintom Mamreho, t. j. do teritória Judska, logicky sa radí k tej istej (t. j. južnej) tradícii, ako sa predpokladá pre Gn 13*²⁴. Nadôvažok tu existujú aj silné lexikálno-verbálne i logické prepojenia s 18,1²⁵, ktoré podporujú hypotézu o pôvodnom spojení Gn 13* s kap. 18*–19* a dokazujú tak aj súvis 13,18a s Gn 13*. Pretože v. 18b obsahuje motív oltára (מזבח), ktorý v Gn 13* (i 18,1) chýba (porov. ale 13,4 [post-P]; 12,7 [post-P]), nie je považovaný za originálnu súčasť Gn 13*²⁶.

Vv. 2.5.6. Kým príčina sporu je vo v. 7a implicitná, zreteľnejšie ju navodzujú vv. 2.5, pretože predstavujú hlavné postavy s ich veľkým imaním. Výskum však odhalil, že v. 2 je oveľa užšie napojený na predošlú epizódu 12,10-20. Je to práve Egypt, odkiaľ Abram odchádza ako veľmi bohatý muž

²³ K rôznym názorom na dejiny kompozície rozprávania o patriarchoch pozri najnovšie napr. FINKELSTEIN – RÖMER, Abraham Narrative; NA'AMAN, Pre-Priestly Abraham Story. Podľa Na'amana, na rozdiel od Finkelsteina a Römera, boli dejiny patriarchov skomponované počas exilu, nie pred ním. V tomto smere pozri aj zaujímavú teóriu A. de Puryho v DE PURY, Absolute Beginning.

²⁴ Abrahám je väčšinou odborníkov považovaný za postavu originálne južnej tradície. Porov. STRANGE, Geography and Tradition, 214-217; FINKELSTEIN – RÖMER, Abraham Narrative, 9-10. *Contra* NA'AMAN, Pre-Priestly Abraham Story, 177.

²⁵ Lexikálno-verbálne prepojenia: אהל, ישב, אהל. Logické prepojenie: skrze והוא אהל 18,1 predpokladá postavu Abrama z 13,18a.

²⁶ Porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 286, pozn. 29.

(porov. 12,16.20)²⁷. Verš 2 je zároveň nutným predpokladom pre v. 5, pretože častica גַּם si v ňom nevyhnutne žiada komplementárny element. Tým je nepochybne Abram z v. 2. Na vv. 2.5 logicky nadväzuje v. 6. Odvoláva sa na nemenované, no už existujúce majetné postavy z vv. 2.5 (porov. אֶתֶם [v. 6a]; לֹא יָכִילוּ [v. 6b]), ale rovnako aj z 12,5 (וַיִּבְאוּ). Pretože v. 6 nepoužíva termín מִקְנֵה (2-krát v 13,7a), ale רְכוּשׁ – lingvistický znak kňazskej redakcie (porov. 12,5)²⁸ – je iného autorstva ako Gn 13*. V súvislosti s v. 6 odborníci poukázali, že je vzhľadom na kontext vv. 2.5.7.8-9 akoby nadbytočný, nakoľko vopred napovedá problém príbehu i jeho vyriešenie²⁹. Pre niektorých odborníkov je vysvetlením tohto javu teória literárnej P paralely k príbehu odlúčenia v Gn 13* – vv. 6.11b.12a, avšak tentokrát bez motívu zvady (ďalšia tendencia P³⁰)³¹. V tomto smere sa ale rôznia názory na povahu vv. 11b.12a. Kým jedni ich pripisujú P³², druhí k idei zastávajú skôr rezervovaný, ba až radikálne negatívny postoj³³. Ako dôvod uvádzajú značne fragmentárnu povahu P materiálu a veľmi subtílny znaky spojenia s jeho predkňazským materiálom. Záverom možno zhrnúť, že i keď sa vv. 2.5.6 zdajú byť tematicky spojené s Gn 13*, sú v podstate sekundárneho pôvodu k nej (v. 6[11b.12a] patriace P a vv. 2.5 post-P³⁴).

Vv. 1.3-4. Neskorého pôvodu boli identifikované aj vv. 1.3-4. Verš 1 v podstate nemá okrem postáv Abrama a Lota žiadne bližšie spojenie s Gn 13*.

²⁷ Za zmienku stojí aj fakt, že prvok striebra a zlata vo v. 2b nezohráva nijakú úlohu v príbehu odlúčenia, ale oveľa skôr súvisí s kontextom 12,10-20 a tradíciou exodu (porov. Ex 3,22; 11,2; 12,35). Či už bol, alebo nebol, v. 2b pôvodnou súčasťou v. 2 (porov. WESTERMANN, *Genesis*, 203, 204), faktom zostáva, že v. 2 ako taký netvorí pôvodnú súčasť Gn 13*.

²⁸ Porov. WESTERMANN, *Genesis*, 201. *Contra* RENDTORFF, *Problem*, 117. K Blumovému rezervovanému postoju pripisovať v. 6 k P pozri BLUM, *Vätergeschichte*, 285.

²⁹ Gunkel na margo v. 6 poznamenáva: „[D]ie gute Erzählung sagt nicht alles ausdrücklich“, GUNKEL, *Genesis*, 174. Porov. RENDTORFF, *Problem*, 123.

³⁰ Porov. BRETT, *The Priestly Dissemination of Abraham*, 96.

³¹ V tomto duchu aj WELLHAUSEN, *Composition*, 331; WESTERMANN, *Genesis*, 201-202, 208, najmä 202. Istú paralelu ku Gn 36,6-8, t. j. k tzv. kňazskej ideii cestovania a usadenia, ktorej predchádza rozchod, vidí CARR, *Fractures*, 108-109.

³² Porov. GUNKEL, *Genesis*, 174-176; WESTERMANN, *Genesis*, 201-202; CARR, *Fractures*, 105-106; KILIAN, *Abrahams-Überlieferungen*, 19, 35.

³³ Porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 285, pozn. 23; 464; RENDTORFF, *Problem*, 122-123.

³⁴ Neskorý pôvod vv. 2.5 obhajuje i WESTERMANN, *Genesis*, 200.

Oveľa viac je spojený s textom neskorého pôvodu 12,9-20³⁵ po stránke: 1. syntaktickej (*vajiqtolová* väzba s 12,20), 2. lexikálnej (porov. מצרים, הגגבה, 12,20) a 3. dejovej (vv. 9.11.16.17.20). Neskorý pôvod v. 1 dokazuje i zmienka o prítomnosti Lota. Gn 13* už nepredpokladá Lota idúceho, ale prebývajúceho s Abramom v krajine. Bola to P redakcia, čo predstavila najskôr Táreho a potom aj Abrama (Sáru a Lota) ako putujúcich (porov. ויצאו; 11,31; 12,5) a následne i priševších do Kanaánu (porov. ויבאו ארצה כנען; 12,5). Prítomnosť Lota na ceste do Kanaánu je dôsledkom Táreho rozhodnutia vziať (לקח) so sebou Abrama i Lota (11,31). Po smrti svojho otca Abram poslušne nasleduje jeho vôľu a berie (לקח) Lota so sebou (12,5). Až pokňazská redakcia predstavuje Lota ako aktívne kráčajúci subjekt (nie viac objekt) spolu s Abramom (porov. וילך אתו לוט; 12,4b). Do jednej línie s touto redakciou sa preto radí i 13,1³⁶ a následne i v. 5 (porov. ההלך). Keďže Lotova postava úplne absentuje v príbehu 12,10-20, no už existujúci kontext Gn 13* si jeho prítomnosť vyžadoval, je pochopiteľné, že ho neskorší redaktor opäť vracia na scénu, čím dosiahol efekt, akoby Lot bol býval spolu s Abramom v Egypte.

Neskorý pôvod vv. 3-4 odborníci zdôvodnili tým, že umiestňujú Abrama do toho istého prostredia (Betel, Hai, stan) a tematického (náboženského) kontextu (vzývanie PANA pri postavenom oltári), z ktorého bol vyšiel pred zostúpením do Egypta (porov. 12,8-9)³⁷. Znakom súvisu 13,3-4 a 12,8-9 je aj opakovane použitá referenčná častica ׀ (13,3b→12,8a; 13,4→12,8b). Skutočnosť, že vv. 3-4 používajú len singulár, a nie plurál (porov. v. 6), t. j. rátajú len s postavou Abrama bez Lota, spája spomínané verše nielen s 12,8-9, ale aj s 12,10-20 a 13,1. V dôsledku tohto pozorovania sa 12,8-9 a 13,1.3-4 odborníkmi považujú za tzv. rozprávačskú svorku („[eine] erzählerische Klammer“³⁸), ktorá neskôr umožnila včleniť do existujúceho kontextu epizódu o Abramom zostúpení do Egypta (12,10-20). Následkom tejto redakčno-kompozičnej aktivity vznikol v príbehu o Abrahámovi literárny

³⁵ Porov. spojenie ירד מצרימה (12,10) – עלה ממצרים (13,1) nápadne pripomínajúce tradíciu exodu (napr. Ex 3,8.17; 12,38; 13,18).

³⁶ Gunkel vidí v 13,1 pôvodný komponent 12,10–13,1. Následne preto zmienku o Lotovi považuje za neskorý dodatok k 13,1a. Porov. GUNKEL, *Genesis*, 169, 174.

³⁷ Odborníci tu hovoria o tzv. „die Wiederaufnahme“, porov. RENDTORFF, *Problem*, 36. K definícii „die Wiederaufnahme“ pozri napr. SKA, *Introduzione*, 93.

³⁸ BLUM, *Vätergeschichte*, 286.

efekt zvaný „odbočenie“ (mimo Kanaán) (ang., „the digression“), ktorý sa opakuje i v príbehu Izáka a Jakuba³⁹.

Vv. 7b.11b.13. K neskorým dodatkom odborníci radia i vv. 7b.11b⁴⁰.13. Posledné dva verše anticipujú dej z kap. 19 a ich prítomnosť si pravdepodobne vyžiadalo neskoršie oddelenie kap. 13 od kap. 18–19. Neskorý pôvod v. 7b vedci vysvetľujú tým, že verš nie je nevyhnutne potrebný pre dej. V skutočnosti sa odvoláva na neskoré texty o dobývaní krajiny⁴¹, t. j. je od nich časovo mladší. Analogicky je preto za pôvodnú súčasť Gn 13* odborníkmi považovaný iba v. 7a (viď začiatok 1.2).

Vv. 14-17. Široký konsenzus⁴² už od čias J. Wellhausena dosiahli odborníci v identifikácii vv. 14-17 ako nepochybne neskorej poexilovej vsuvky, resp. dodatku ku Gn 13*⁴³. Verše 14-17 sú sekciou, ktorá a) syntakticky (porov. $w^e + x + qatal$ vo v. 14), b) naratívne (PÁN ako nová postava deja), c) tematicky (prísľub krajiny i potomstva *versus* tematika odlúčenia) ani d) štýlom (PÁNOVA reč) nepasuje k predošlému kontextu odluky. Podľa názoru odborníkov možno výraz $\text{מַעַל מֵעַמּוֹ הַפְּרָד־לָלוֹט}$ (v. 14b) považovať za znak úmyslu napojiť vv. 14-17 k predchádzajúcemu kontextu. Rozdiel v použitej predložke מֵעַל namiesto מֵעַל by tiež mohol naznačovať, že autor v. 14 nie je ten istý ako vo vv. 9a.11b, t. j. Gn 13*. Ďalšie znaky rôzneho autorstva badať v tom, že PÁNOVEJ reči nepredchádza nijaké zjavenie sa (porov. 12,7; kap. 18–19) a výraz „prejsť

³⁹ „Das Land Kanaan ist (...) der gottgewollte Zielpunkt der Wege der Väter. Dorthin werden sie immer wieder geführt, und zwar aus den beiden entgegengesetzten Polen der ‘Peripherie’, Mesopotamien und Ägypten“, BLUM, *Vätergeschichte*, 342, pozri tiež 286, 334.

⁴⁰ S veľkou mierou pravdepodobnosti bol výraz בְּגִייהוּה z v. 11b β redakčne pridaný k v. 11b α neskôr (pozri Iz 51,3 a súvis s Gn 2–3 [po-P]; porov. GUNKEL, *Genesis*, 175. Westermann je ale v prospech originality výrazu בְּגִייהוּה ; porov. WESTERMANN, *Genesis*, 207). Tým sa vytvorila literárna paralela, ktorá dodala výrazu $\text{כְּאַרְץ מִצְרַיִם}$ pozitívnu konotáciu, ktorú Egypt vplyvom tradície exodu stratil v neskoršom období (porov. Dt 11,10).

⁴¹ Ex 3,8.17; 23,23; 33,2; 34,11; Dt 7,1; Joz 11,3; 24,11; Sdc 1,4; 3,5; 2Krn 8,7; Neh 9,8.

⁴² Proti neskorému pôvodu vv. 14-17 hovorí teória Kiliana, ktorý ich považuje za súčasť „Grundschriftu“. KILIAN, *Abrahamsüberlieferungen*, 28; porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 285, pozn. 19;

⁴³ Porov. WELLHAUSEN, *Composition*, 23-24; GUNKEL, *Genesis*, 176; WESTERMANN, *Genesis*, 201; M. A. O'BRIEN, *Story of Abraham*. Podrobnejší zoznam zástancov ako i odporcov neskorého pôvodu vv. 14-17 uvádza BLUM, *Vätergeschichte*, 284, pozn. 17; 285, pozn. 19.

krajinou“ (v. 17a) na znak jej vlastnictva, podobne ako i tema prisľubu, sa neradia k P, ale k post-P tradicii (porov. 12,6)⁴⁴.

Neskorá vložka vv. 14-17 však mala i svoje vlastné dejiny vývoja. Podľa odborníkov, ktorí študovali pasáže PĀNOVÝCH prisľúbení v príbehoch o patriarchoch, sa dané texty pravdepodobne vyvíjali v niekoľkých stupňoch, čím nielen rozsahom, ale aj tematicky narastali. Pre prvý stupeň bol charakteristický najskôr prisľub krajiny patriarchom a potom aj ich potomstvu. V druhom stupni sa pridala prisľub potomstva s metaforou (alebo aj bez nej) o rozmnožení (הָאָרֶץ כְּעֵפֶר; porov. 13,16; 28,14). Až v poslednom, treťom stupni bol vložený prisľub požehnaní⁴⁵. Uvedenou teóriou tak môžeme napr. vysvetliť niektoré osobitosti syntaxe i štýlu vo vv. 14-17: 1. prítomnosť viacerých predmetov prisľubu: krajina (vv. 15a.17a) a potomstvo (vv. 15b.16a.bβ); 2. umiestnenie výrazu לְזֶרַעךָ עַד-עוֹלָם (v. 15b) v závesnej pozícii za slovesom; 3. dve formy legislatívneho odovzdania krajiny: „zdvihnúť zrak, vidieť“ (שָׂא נֹא עֵינֶיךָ וְרָאָה; v. 14bα) a „prejsť“ (הִתְהַלֵּךְ; v. 17); 4. dvojnásobne vyjadrený prisľub odovzdania krajiny (לֵךְ אֶתְנַנָּה; vv. 15b.17b).

Zhrnutie pozorovaní

Z prezentovaných výsledkov diachronického skúmania Gn 13 vyplýva, že odborníci v terajšej podobe masoretského textu rozpoznali prítomné dve témy – odlúčenie sa Abrama a Lota (vv. 7-13) a prisľub krajiny i potomstva (vv. 14-17). Fakt, že sú vv. 1-6 (sekundárneho pôvodu) naratívne úzko spojené medzi sebou i so zvyškom Gn 13 a skrze nich i kapitoly 12 a 13, je dôsledkom pokňazskej redakcie⁴⁶. Podľa názoru odborníkov jej zámerom bolo pravdepodobne dosiahnuť čo najmenej viditeľný prechod medzi Gn 12 a 13, resp. čo najväčšiu možnú naratívnu koherenciu⁴⁷. Z pohľadu tematického vývinu textu bola k pôvodnej epizóde odlúčenia s otázkou životného priestoru⁴⁸ (Gn 13*) pridaná epizóda zasľúbenia krajiny. Tematika potomstva do nej bola vložená až neskôr. Ústrednou postavou prisľúbenia tak nie je viac iba Abram, ale i jeho potomstvo. Ak má v súčasnej podobe masoretského textu tematika

⁴⁴ Porov. GUNKEL, *Genesis*, 176.

⁴⁵ Porov. RENDTORFF, *Problem*, 37-75; WESTERMANN, *Genesis*, 209. Rendtorfova teória vnútorného narastania vv. 14-17 je nasledovná: v. 17 (1. vrstva) + vv. 14aβ-16 (2. vrstva). Porov. RENDTORFF, *Problem*, 54.

⁴⁶ Kňazskému textu je zvyčajne pripisované migrovanie Abraháma z Cháranu do Kanaánu, t. j. nie zostup do Egypta. Porov. SKA, *Exegesis*, viii.

⁴⁷ Porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 286; WESTERMANN, *Genesis*, 202.

⁴⁸ Porov. WESTERMANN, *Genesis*, 209.

potomstva miernu prevahu, tak práve z toho dôvodu, že bola redakčne pridaná medzi poslednými zásahmi so širším kompozičným úmyslom (porov. opakujúcu sa tému neplodnosti manželiek patriarchov⁴⁹). Uvedený fakt navyiac osvetľuje i dejinný kontext kompozície, konkrétne stret záujmov tzv. exilantov a neexilantov. Pôvodnejšia vrstva textu odrážala záujmy ľudu, ktorý zostal v krajine Judsko (exilové obdobie). Text bol neskôr prepracovaný z pohľadu záujmu skupiny priselcov z babylonského zajatia, ktorí v prisľúbenom potomstve Abrama a súčasne dedičov krajiny videli seba⁵⁰. Táto verzia je zároveň súčasťou podobou masoretského textu, ktorá sa nám zachovala dodnes.

1.2 Gn 13 a synchronný prístup k textu

V histórii synchronného prístupu ku Gn 13 prekvapí viacero skutočností. Prvou je, že epizóda o oddelení sa Abrama a Lota bola doteraz z literárneho hľadiska bližšie skúmaná len piatimi odborníkmi⁵¹, hoci o nej – podľa nášho výkladu (viď kap. 2) – nemožno povedať, že by nebola pôsobivá⁵². Inými zaujímavosťami v histórii výkladu kapitoly sú najmä rôzne názory na jej prioritnú tému (krajina *versus* potomstvo) a funkciu (usadenie sa v krajine *versus* vyradenie dediča z hry). Súvisí to s tým, že exegéti prevažne vykladali kapitolu v širšom kontexte kapitoly, ktorým je epizodický Abrahámov cyklus (kap. 12–25)⁵³. Pretože vo vedeckých kruhoch vládne zhoda, že vedúcou témou cyklu je otázka dediča⁵⁴, to bol tiež dôvod, prečo odborníci považovali vylúčenie Lota ako dediča Abrahámových prisľúbení z hry za primárnu funkciu kap. 13 a prisľub krajiny za sekundárnu⁵⁵. Jedine D. Rickett považuje za rozhodujúci interpretačný kontext kap. 12–13, resp. 12–14, čo ho viedlo k záveru, že v kapitole ide primárne a jedine o usadenie sa Abraháma v krajine.

Azda najzaujímavejšie sú však návrhy výkladu postavy Abrama, ktoré takpovediac naštrbili jeho dobrú morálnu povest'. Vo väčšine prípadov totiž

⁴⁹ Ide o literárnu techniku zvanú „príbeh s úskaliaми“ (ang. „the obstacle story“), prítomnú v epizodických príbehoch, k akým sa radí aj Abrahámov cyklus. Pozri ELLIS, *Yahwist*, 136, citované v HELYER, *Separation*, 81.

⁵⁰ Porov. SKA, *Exegesis*, 51, pozn. 23; 66.

⁵¹ K bibliografii pozri pozn. 15.

⁵² *Contra* DYK, *Abraham and Lot Separate*, 13.

⁵³ Pozri HELYER, *Separation*, 80, vrátane pozn. 20.

⁵⁴ Porov. HELYER, *Separation*, 82.

⁵⁵ Porov. SPEISER, *Genesis*, 97. Viac k otázke potomstva a krajiny v kontexte Pentateuchu pozri CLINES, *Theme*, 29.

Abram vychádza s čistým štítom ako vzor viery, veľkodušnosti a noblesy⁵⁶. Na druhej strane, Lotovo konanie býva vykladané v morálnej škále od pochopiteľne ľudského cez egoistické⁵⁷ a oportunistické⁵⁸, ba až predurčené osudom jeho mena ako prekliatie⁵⁹. V tomto smere tvoria výnimku dva príspevky, ktoré celú vec vidia skôr opačne. Pre W. Vogelsa je možné kapitolu čítať vo svetle prinavrátania cti Lotovi, resp. morálne otázneho konania Abrama. Podobne sa o Abramovi vyjadruje i D. Rickett, keď ho – medzi iným – tituluje ako neposlušného, resp. čiastočne poslušného voči PÁNOVMU príkazu, aby odišiel od príbuzenstva a z domu svojho otca.

Nakoľko ide o – svojou povahou – novátorské interpretácie, v nasledujúcich riadkoch priblížime ich hlavné tvrdenia a argumenty. Následne k nim predostrieme naše argumenty, ktoré podporujú skôr klasický druh výkladu.

1.2.1 W. Vogels a jeho vinný Abram

W. Vogels podáva vo svojich dvoch článkoch ku Gn 13 dva rôzne výklady postavy Abrama. Vo svojom prvom príspevku z roku 1975 prichádza k záveru, že Abram obstál vo veľkom teste viery vo vzťahu ku krajine, podobne ako neskôr v Gn 22 vo vzťahu k synovi⁶⁰. V roku 1979 už ale autor navrhuje, že je možné Abramovu postavu, resp. jeho konanie v Gn 13 vykladať i negatívne. Abrama považuje za človeka, konajúceho so skrytým egoizmom⁶¹ a za vinného z prekročenia právomocí vo vzťahu ku krajine⁶². Pretože krajina Abramovi nepatrila, nemal ju – podľa Vogelsa – ani právo rozdeliť⁶³. Náchylnosť k rozdeľovaniu je, podľa autora, typická pre človeka, kým Božou tendenciou je jednota⁶⁴. V tom má tkvieť i hlbší zmysel kapitoly.

---

⁵⁶ Porov. HELYER, Separation, 86; HEPNER, Separation, 77, vrátane bibliografie v pozn. 3. Zoznam autorov vykladajúcich Abrama pozitívne vymenúva aj RICKETT, Genesis 13, 43, pozn. 24.

⁵⁷ VOGELS, Abraham, 53.

⁵⁸ VAWTER, *On Genesis*, 183.

⁵⁹ HEPNER, Separation, 36-37.

⁶⁰ VOGELS, Abraham, 55.

⁶¹ „Abraham may appear generous, but in fact he acts out of a hidden selfishness“, VOGELS, Lot, 6.

⁶² „... if anybody is to blame, it is Abraham rather than Lot“, VOGELS, Lot, 12.

⁶³ Porov. VOGELS, Lot, 12.

⁶⁴ Porov. VOGELS, Lot, 11, 12.

Rozdelenie alebo oddelenie sa?

Vo Vogelsovej analýze Gn 13 je otáznych niekoľko skutočností. V prvom rade ide o autorom zavedený a používaný pojem „rozdelenie krajiny“ (ang. „division of the land“)⁶⁵. Autor vidí na pozadí opozície „spojenie–odlúčenie“ (ang. „conjunction–disjunction“; resp. „unity–non-unity“), vystihujúcej vnútorný vývoj kapitoly vo vv. 1-13, opozíciu „rozdelenie–nerozdelenie“ (ang. „division–non-division“)⁶⁶. Hlavný problém tu pritom nespočíva v pojmoch – ako by sa mohlo zdať – ale predovšetkým v (sy)logizme.

Autor v Abramovej ponuke a Lotovom výbere vidí znak rozdelenia krajiny na východ a západ⁶⁷. Evidentne autor vychádza z premisy, že okolie Jordánu je časťou prisľúbenej krajiny a že Abram pozná jej identitu. Avšak identita krajiny a jej „hranice“ budú Abramovi známe až v 13,14-17 (vid' 2.2). Nič na tom nemení ani 12,7, pretože vyjadrenie הָאָרֶץ הַזֹּאת „táto krajina“ sa môže rovnako vzťahovať na Sichem ako aj na celú prisľúbenú krajinu. Naviac, PÁN prisahá krajinu potomstvu, nie Abramovi. Preto Abramovo konanie treba vnímať v kontexte jeho neznalosti. To, čo vie čitateľ, totiž nie je to isté, čo vie postava.

Ďalším diskutabilným bodom Vogelsovej argumentácie je výklad Abramových slov „vpravo–vľavo“ ako „západ–východ“. Autor tu vychádza zo zvyku západného sveta určovať svetové strany z orientácie k severu⁶⁸. Avšak v Oriente, a preto i v hebrejskej Biblii (HB), sa smer tradične určoval z pozície obrátenej na východ⁶⁹. Tým pádom by Abramova ponuka znela „juh–sever“.

K týmto pozorovaniam sa pridáva i skutočnosť, že text nikde nenazýva východne územie „krajina“, lež iba „teritórium“ (כֶּכֶר)⁷⁰. Možno v tom tušiť istý úmysel narátora dať do kontrastu „iba“ teritórium s „krajinou“⁷¹.

Na lingvistickej úrovni môžeme pridať aj dôležitý fakt, že pojem „rozdelenie“ sa nielenže v texte nevyskytuje, ale je aj čo do povahy

⁶⁵ VOGELS, Lot, 10-11.

⁶⁶ „The story moves from *unity* (...) to *non-unity* (...) and from there to *division*...“, VOGELS, Lot, 11. (kurzíva pôvodná)

⁶⁷ VOGELS, Lot, 10.

⁶⁸ VOGELS, Lot, 6, 10.

⁶⁹ Porov. HELYER, Separation, 79, vrátane bibliografie v pozn. 12; pozri aj DUBOVSKÝ (ed.), *Genesis*, 351.

⁷⁰ Porov. HALOT, כֶּכֶר, 473.

⁷¹ Porov. RICKETT, Genesis 13, 41, pozn. 23.

tranzitívny. Pre „rozdelenie (krajiny)“ používa HB sloveso *קָהַל* vo forme *piel*⁷² (LXX *μερίζω*, a nie *διαχωρίζομαι*). V texte je pritom (viackrát) použitá nifalová (t. j. intransitívna, resp. zvrtná) forma slovesa *פָּרַד* „oddelenie, odlúčenie sa“ (ang., „the separation“). Tak sú skutočným predmetom (a podmetom zároveň) postavy Abrama a Lota, a nie krajina (porov. *וַיִּפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו*; 13,11).

Uvedené fakty následne menia interpretáciu Abramovej ponuky a Lotovho výberu. Možno teda diskutovať, či Lotom zvolené teritórium je súčasťou krajiny Kanaán. Skôr sa javí, že si Lot prekvapivo vybral územie mimo Kanaánu⁷³. Následne je tiež otázne, či je správne sémanticky odvodzovať z témy „oddelenia sa“ tému „rozdelenia krajiny“, keď text o rozdelení krajiny vôbec nehovorí⁷⁴.

Na základe vypovedaného preto nemožno W. Vogelsove návrhy výkladu konania Abrama (rozdelenie krajiny) a jeho morálneho ohodnotenia (vinník) považovať za textovo podložené, ale iba za autorovu špekuláciu.

1.2.2 D. Rickett a jeho neposlušný Abram

V nelichotivom duchu sa o postave Abrama vyjadruje aj D. Rickett. Autor svojím článkom z roku 2011 v podstate reaguje na dovtedajšie výsledky skúmania Gn 13, ktoré sa podľa jeho názoru mali sústavne myliť vo veci prioritného zamerania kapitoly tým, že nezohľadnili literárne a teologické prepojenia kap. 12–13. Podľa Ricketta preto nejde v kapitole prioritne (a v podstate vôbec) o otázku potomstva, resp. vyradenie potencionálneho dediča z hry. Dvomi ústrednými bodmi záujmu kapitoly majú byť 1. usadenie sa Abrama v Kanaáne a 2. jeho konečný príchod na miesto po

⁷² Porov. Nm 26,53.55.56; Joz 13,7; 14,5; 18,2.5.10; 19,51; 1Kr 18,6; Ez 47,21; Joel 3,2; Amos 7,17. Pozri *HALOT*, *קָהַל* II, 323.

⁷³ Porov. VAWTER, *On Genesis*, 185; HELYER, *Separation*, 79-80, vrátane bibliografie v pozn. 15.

⁷⁴ Rovnako je slabinou autorovej analýzy aj protirečivosť jeho vyjadrení. Na jednej strane mala byť Lotovi daná voľba rozhodnúť sa („Abraham gives Lot the *power* to choose“, VOGELS, *Lot*, 7. [kurzíva pôvodná]). Na strane druhej mal byť Lot k výberu prinútený („Lot [...] has been forced by Abraham to separate himself from him“, VOGELS, *Lot*, 9). V čom ale spočíva prvok donútenia, nie je z autorovej analýzy jasné a – čo je dôležitejšie – nemá ani oporu v texte (porov. formuláciu Abramových žiadostí *תְּהִי אֵלֵינוּ* v 13,8 a *הִפְרַד נָא* v 13,9).

splnení PÁNOVHO príkazu, aby sa plne odlúčil od príbuzenstva a odišiel z domu otca (porov. 12,1b-c)⁷⁵.

S Rickettovými všeobecnými závermi, že Gn 13 treba vykladať v kontexte kap. 12 (najmä 12,1 a 12,7) a tematiku krajiny nepovažovať v kapitole za sekundárnu, nemožno ináč ako nesúhlasiť (viď 2.2). Opačne je to už so špecifickými črtami jeho záverov a s tým spojenou argumentáciou.

Konkrétne nemožno súhlasiť s tým, že by tematika potomstva nemala byť v kapitole vôbec zastúpená, t. j. že záležitosť krajiny má byť nielen primárnou, ale i jedinou témou kapitoly⁷⁶. Dokazuje to obsah a vnútorná štruktúra 13,14-17 (viď 2.1) a súčasne potvrdzuje i výsledok historicko-kritického skúmania daných veršov (viď 1.1.2) ako i kontext kapitoly, najmä tematické zrežazenie 12,1-2 (krajina, národ) – 12,7 (krajina, potomstvo) – 13,14-15 (krajina, potomstvo) (viď 2.2 a Tabuľka 2). Inak povedané, v slovách PÁNOVHO príslubu z 13,14-17 je zastúpený rovnako teritoriálny (krajina), ako aj demografický aspekt (potomstvo).

Najviac otáznym sa ale javí Rickettov záver, že Abram čiastočne splnil PÁNOV príkaz „[odíť] od príbuzenstva a z domu svojho otca“ (12,1b-c). Podľa Ricketta sa Lot ráta k príbuzenstvu a to mal predsa Abram opustiť. Keďže je Lot s Abramom stále na ceste (12,5; 13,1.5), Rickett prichádza k záveru, že Abram neposlúchol, resp. iba čiastočne poslúchol PÁNOV príkaz⁷⁷. To viedlo autora k tomu, aby videl v epizóde o odlúčení (13,7-13) nutný dôsledok Abramovej neposlušnosti. Daný fakt neposlušnosti má podľa Ricketta zároveň vysvetľovať, prečo narátor „načasoval Božie požehnanie“⁷⁸ (vv. 14-17) až po odlúčení, a nie skôr.

Hlavný argument, ktorým Rickett podložil svoje tvrdenia, je ale diskutabilný. Vyjadrenie „... ale“⁷⁹ Lot išiel s ním“ z 12,4b, opakované narážky na Lotovu prítomnosť (12,4.5; 13,1.5) a umiestnenie Božieho požehnania po epizóde o odlúčení sú pre Ricketta dôkazom úmyslu narátora „navodiť v čitateľovej mysli prvotný čin Abrahámovej neposlušnosti, keď vzal so sebou

⁷⁵ RICKETT, Genesis 13, 33, 42, 50, 52.

⁷⁶ RICKETT, Genesis 13, 33.

⁷⁷ RICKETT, Genesis 13, 43, pozn. 24; 44.

⁷⁸ RICKETT, Genesis 13, 50.

⁷⁹ Rickettovo čítanie ᵀ ako odporovacej spojky „ale“, a nie zlučovacej „a“, je následkom jeho interpretácie o Abramovej neposlušnosti. RICKETT, Genesis 13, 43, pozn. 24.

Lota na cestu⁸⁰. V nasledujúcich riadkoch prehodnotíme Rickettove argumenty a tvrdenia a predostrieme náš výklad textu.

Nesplnenie alebo splnenie príkazu?

PÁNOV príkaz v 12,1 obsahuje štyri prvky: 1. odísť z krajiny (מֵאֶרֶץ, v. 1a), 2. (odísť) od príbuzenstva (מִמִּוֹלָדָתְךָ, v. 1b), 3. (odísť) z domu svojho otca (מִבֵּית אָבִיךָ, v. 1c) a 4. (ísť) do krajiny, ktorú PÁN ukáže (אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ, v. 1d). Napriek tomu, že je imperatív „odíd“ (לֵךְ-לֵךְ) vyjadrený iba raz a to vo v. 1a, rovnako sa podľa nás vzťahuje i na príslovkové určenie miesta vo v. 1b-c. To, čo sa preto od Abrama žiada, je „(od)ísť“ (הֵלֵךְ). Ak sa po príkaze, prísľube a požehnaní (12,1-3) v 12,4a hovorí כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה, syntagmu וַיֵּלֶךְ možno chápať ako konštatovanie úplného splnenia PÁNOVHO príkazu (כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה)⁸¹. Dôkazom poslušnosti môže byť navyše aj Abramovo zbohatnutie (porov. 12,5.16; 13,2) ako prejav požehnanja⁸² (porov. Gn 26,12-14). Ak by zo strany Abrama išlo o neposlušnosť, očakávalo by sa, že následkom takéhoto konania bude trest. Tak tomu bolo napr. v prípade Lotovej ženy (hoci implicitne; porov. 19,17 a 19,26), no nevyhla sa mu ani veľká osobnosť dejín Izraela, akou bol Mojžiš⁸³. Preto v súhrne možno

⁸⁰ RICKETT, Genesis 13, 47, 50.

⁸¹ Porov. VON RAD, *Genesis*, 161 citované v RICKETT, Genesis 13, 43, pozn. 24; porov. aj BLENKINSOPP, *Abraham*, 33; CARR, *Fractures*, 183.

⁸² *Contra* špekulácii Ricketta o možnej hre slov רַב (13,6) a רֵיב (13,7). Pozri RICKETT, Genesis 13, 48, pozn. 42.

⁸³ V súvislosti s postavou Mojžiša je zaujímavé, že koncept מְרִיבָה a רֵיב spája Gn 13 s Ex 17 a Nm 20. Ďalšie viditeľné prepojenia sú navyše aj v: 1. podobnom situovaní udalostí do vyprahnutej oblasti po východe z Egypta (Gn 12,10–13,1; Ex 15,22ff; Nm 20,5); 2. použití termínu רֵיב, ktorého príčinou je nedostatok obživy a vody (Gn 13,7.10; voda v Ex 17,1-3; Nm 20,2.5); 3. nasledujúcom vojnovom kontexte (Gn 14; Ex 17,8-16; Nm 21). Najzaujímavejší je však rozdiel, ako sú obidve postavy dejín Izraela vykreslené v porovnateľnej situácii sporu (Gn 13,7-8; Ex 17,3.7; Nm 20,13). Zatiaľ čo Abram v „skúške viery“ (BLUM, *Vätergeschichte*, 349) obstoje a získava prísľub krajiny pre seba i potomstvo, Mojžiš zlyhá a následkom je jeho vylúčenie zo vstupu do krajiny prísľubu (porov. Nm 20,12; Dt 3,26; pozri ŠTRBA, *Did the Israelites realise?*, 339-341). Zdá sa preto možné otvoriť hypotézu, či uvedené podobnosti nie sú výsledkom neskorej kompozičnej aktivity a vnútorných prepojení v Pentateuchu, zvlášť medzi príbehom prvého patriarchu a tradíciou exodu, ktorá mohla byť motivovaná ideologickým úsilím predstaviť Abraháma ako „Mojžiša pred Mojžišom“ (SKA, *Abramo e i suoi ospiti*, 14), t. j. ako model viery *par excellence*.

uzavrieť, že prípadné neuposlušnosť je vylúčené konštatovaním וילך z 12,4a, prejavmi požehnania a s tým súvisiacou absenciou trestu.

Čo sa týka zmienok o Lotovej prítomnosti, tie nie sú dôkazom Abramovej neposlušnosti voči PÁNOVMU nariadeniu, ale skôr Lotovou osobnou iniciatívou. Dokazuje to následnosť 12,4a.b a 12,5. Po tom, čo text konštatuje Abramovo odídenie (וילך, v. 4a), dočítame sa: „... a Lot išiel s ním“ (v. 4b). Následne nato je uvedený: „... ויקח אברם (...) ואת־לוט בן־אחיו (v. 5). Najprv je teda Lot v 12,4b podmetom slovesa הלך (וילך אתו לוט; porov. aj 13,1), až potom v 12,5 zastáva pozíciu predmetu לקח (את־לוט). Text takto dokazuje, že to, že Abram vzal Lotu so sebou, je následok Lotovej vlastnej iniciatívy⁸⁴. Inak povedané, Lotovo rozhodnutie (v. 4b) Abram akceptuje (v. 5), ale až po tom, čo splnil PÁNOV príkaz (v. 4a)⁸⁵. Ak by mal byť Lot na ceste s Abramom v dôsledku strýkovho rozhodnutia, očakávalo by sa skôr opačné poradie veršov, t. j. najskôr 12,5 a potom 12,4. Námietke typu, že úctivá formulácia Abramovej žiadosti הפריד נא מעלי (13,9; vid' častica נא) by mohla byť dôkazom toho, že Abram oľutoval, že vzal Lotu so sebou, dej kapitoly nedáva za pravdu. Príčina Abramovej žiadosti súvisí s 13,2.5, ako potvrdzuje aj dôsledková veta v 13,6 (ולא־נשא). Vzhľadom na príbeh je preto viac pravdepodobné, že Lotova prítomnosť pri strýkovi mala byť pre čitateľa skôr podnetom k uvažovaniu, či Lot nebude náhodou tým potomstvom, o ktorom Abramovi hovoril PÁN v 12,7 (prvý výskyt זרע)⁸⁶, než dôkazom Abramovej neposlušnosti, resp. morálnym súdom narátora⁸⁷.

Ako sme sa snažili ukázať, výraz וילך אברם z 12,4a sa javí ako dostatočný lingvistický a naratívny dôkaz, že Abram úplne splnil PÁNOV príkaz z 12,1. Tým sa oslabuje druhé Rickettovo tvrdenie ohľadom „načasovania Božieho požehnania“⁸⁸ – ktoré mimochodom ani požehnaním (ברך) nie je (porov. 12,3) – t. j. ohľadom pozície 13,14-17 za epizódou o oddelení sa. Podľa Ricketta ide o súvis so splnením, resp. nesplnením nariadenia z 12,1b-c. Ako sa však pokúsime ukázať v nasledujúcej kapitole, funkciu a umiestnenie 13,14-17 za epizódu o odlúčení je treba najskôr vidieť z pohľadu vnútornej štruktúry Gn

⁸⁴ Rickett danú interpretáciu potvrdenú i midrašom *Genesis Rabbah* neprijíma a kladie textu nenáležitú otázku: „... why didn't Abraham force him [Lot] to stay behind?“, Porov. RICKETT, Genesis 13, 44, pozn. 29.

⁸⁵ Porov. DUBOVSKÝ (ed.), *Genezis*, 327.

⁸⁶ Porov. bibliografiu v RICKETT, Genesis 13, 43, pozn. 26.

⁸⁷ Pozri kritiku moralizujúcich výkladov ku Gn 13 i 19 v TONSON, Mercy, 110.

⁸⁸ RICKETT, Genesis 13, 50.

13 (2.1) a potom i jej kontextu (2.2), resp. vo svetle prepojenia scen kapitoly a inkluzie kapitol 12 a 13.

2 Exegetické pozorovania ku Gn 13

2.1 Vnútoraná štruktúra Gn 13

Na základe lexikálno-morfologických, sémantických a syntaktických pozorovaní⁸⁹ je možné hovoriť o týchto štyroch častiach v kap. 13: expozícia (vv. 2-6), scéna 1 (vv. 7-13), scéna 2 (vv. 14-17) a záver (v. 18).

*Expozícia*⁹⁰ (vv. 2-6). Naratívnym premostením cez v. 1⁹¹ text informuje o pozitívnom osude (zbohatnutie), ktorý postretol Abrama (v. 2). Verš 5 uvádza kľúčový bod pre dej prvej epizódy (vv. 7-13): narastajúci majetok Abrama totiž nie je problémom, až kým sa rovnako nezačne dariť aj Lotovi (וגם־ללוט)⁹². Tým, že v. 6 opakovaním לֹא לְשִׁבַּת יְחֻדוֹ (...) už prekvapivo vopred naznačuje nastávajúci problém (porov. v. 7) i jeho riešenie (porov. vv. 11b-12), naratívne upriamuje čitateľovu pozornosť viac na to, ako sa vec skončí, než na to, čo je problémom⁹³.

Verše 3-4 predstavujú Betel, resp. miesto medzi Betelom a Hajom ako prostredie deja. To sa nemení až do v. 18, keď sa Abram usadí „pri terebintoch Mamreho, čo sú v Hebrone“. Kým sa náboženským, resp. kultovým

⁸⁹ Takzvanú chrbticu narácie tvoria *vajiqtolové* formy vo vv. 1.3.4b.7.8.10aa. 11.12bβ.18. Nie všetky však majú funkciu čisto časovej následnosti v deji. Nasledujúce z nich vyjadrujú aj istú špecifickosť: 1. וירא (v. 10a) je vo vzťahu k predošlému וישא v logickej, nie časovej, následnosti (porov. LXX: καὶ ἐπάρραξ Λωτ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἶδεν ...); 2. ויפרדו (v. 11b) indikuje vysvetľujúci záver („preto, a tak“) vo vzťahu k vv. 8.11a a zároveň odkazuje na nasledujúci v. 12; 3. ויאהל (v. 12bβ) nepatrí k hlavnej *vajiqtolovej* sekvencii v kapitole, ale treba ho čítať ako pokračujúci (trvajúci) *vajiqtol* (porov. JOOSTEN, *The Verbal System*, 370) vo vzťahu k predošlému ולוט ישב.

⁹⁰ K charakteristike a črtám expozičnej časti pozri napr. SKA, *Our Fathers*, 23.

⁹¹ 13,1 má povahu prechodu medzi Gn 12 a 13. Nesie dozvuky predošlej epizódy, pretože je logickým následkom udalostí v krajine faraóna, z ktorej je Abram diplomaticky vykázaný (porov. *vajiqtolovú* sekvenciu, verbálne a lexikálne odkazy medzi 12,20 a 13,1). Obsahuje ale dva nové elementy – postavu Lota a putovanie smerom do Negevu (porov. 13,3-4.5 a 11,27.31; 12,4.5.8.9). Chýba mu však prvok, ktorým by mohol tvoriť inklúziu so záverečným v. 18 (porov. však 13,3-4).

⁹² Porov. SKA, *Our Fathers*, 23.

⁹³ K uvedenej stratégii narátora porov. SKA, *Our Fathers*, 8.

charakterom prostredia (porov. motív oltára vo vv. 4.18) a Abramovým putovaním (vv. 1.3 a v. 18) vytvára rámec celej kap. 13, motív majetnosti spája dohromady expozičnú časť (vv. 2.5 a v. 6).

Scéna 1 (vv. 7-13). Po expozícii naberá príbeh na dynamike veršom 7, ktorý opisuje konflikt spôsobený komplexom nových životných (majetnosť Abrama a Lota; vv. 2.5) i prírodných okolností (kondícia krajiny; v. 6). Prvá epizóda dejovo prechádza štádiami od vzniknutého napätia (v. 7a), cez Abramov návrh pokojného riešenia situácie (vv. 8-9), po Lotovu (prekvapivú; vid' 2.1) voľbu (vv. 10-11a) a záverečné stanovisko, resp. bližší opis vyriešenia sporu (vv. 11b-13)⁹⁴.

Celá scéna je súdržná: a) témou odlúčenia (פרד nifal; vv. 9.11) v dôsledku sporu (ריב; vv. 7.8), b) šesťkrát opakovaným menom „Lot“ (vv. 7.8.10.11bis.12), c) kadenciou dejovosti skrze *vajiqtolové* formy (vv. 7.8.10.11.12) a d) aktívnymi protagonistami – Abramom (vv. 8-9.12) a Lotom (vv. 10-11a.12). Na porovnanie, v expozičnej časti je aktívnym subjektom iba Abram (vv. 3a.4b).

Scéna 2 (vv. 14-17). Začiatok novej scény je viditeľný po stránke syntaktickej ($w^e + x + qatal$; v. 14a), naratívnej (zmena postáv a posun v perspektíve) i stylistickej (PÁNOVA reč). Tým, že autor nepokračuje v naratívnej sekvencii napr. elegantnejším „*vajehi* + časová veta + *vajiqtol*“ alebo jednoduchým „*vajiqtol* + časová veta“, zjavne chcel dať dôraz viac na obsah, resp. myšlienku PÁNOVEJ reči ako na časovú súslednosť deja. Skrze vedľajšiu príslovkovú vetu časovú אַחֲרֵי הַפְּרִדָּה מֵעַמּוֹ, spätne odkazujúcu na vv. 8.11, je ale druhá scéna stále v súvisi s predchádzajúcou.

Novou postavou a podmetom deja je PÁN (vo vv. 4.13.18 je predmetom). Abram sa na rozdiel od predošlých scén stáva predmetom deja (porov. אֵל־אַבְרָם; v. 14a). Postava Lota zas úplne absentuje, pretože meno „Lot“ vo vete אַחֲרֵי הַפְּרִדָּה מֵעַמּוֹ z v. 14b nie je súčasť deja. Za zmienku stojí rozdielna predložka vo výraze z v. 14b (מֵעַם) v porovnaní s vv. 9.11 (מֵעַל), ktorá – okrem iného autorstva (vid' 1.1.2) – môže súvisieť aj s iným významom nifalovej formy slovesa פָּרַד. Vo vv. 9.11 nesie sloveso zjavne zvratný význam („oddeliť sa“), no vo v. 14 nie je vylúčený ani pasívny význam („byť oddelený“). Vzhľadom na kontext v. 14 by tak činiteľom oddelenia bol PÁN, nie Lot. Možná pasívna črta slovesa הִפְרִדָּה by tak vysvetľovala udalosť oddelenia sa Abrama a Lota teologicky ako PÁNOM želanú a zrealizovanú

⁹⁴ Porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 285.

udalosť. Akoby narátor chcel povedať, že Lot sa dokonca oddelil od Abrama v súlade s PÁNOVOU vôľou. Dôkazom toho môžu byť aj udalosti v kap. 19 (porov. najmä 19,16) a tiež PÁNOV výrok v Dt 2,9.19, ktoré naznačujú PÁNOV osobitný zámer s Lotom.

Vnútornú súdržnosť druhej scény podporuje nielen jej osobitný literárny ráz v podobe priamej reči (vv. 15-17), ale aj jej inkluzívne a chiastické usporiadanie. Jedinou nedokonalosťou inklúzie je výraz ולזרעך עד-עולם z v. 15, ktorý stojí akoby mimo štruktúry⁹⁵ (Schéma 1). Osobitosťou reči je opakovaná zmienka o „potomstve“ (זרע; 3-krát), ktorú predošlé časti príbehu vôbec nespomínajú, a štyrikrát použitý motív krajiny (ארץ). Svoju opakovateľnosťou obidva termíny poznačujú obsah reči, sú znakom jej koherentnosti a zároveň aj ich naratívnej dôležitosti. Obidva motívy sú predmetom prísľubu budúcnosti. Ako však naznačujú použité syntaktické formy *jiqtol* a *veqatalti*, nejde tu o akúsi, ale o konkrétnu budúcnosť, ktorá sa začína naplňať už teraz (tzv. teologický koncept „už, ale ešte nie“, ang. „already but not yet“).

Schéma 1

A	v. 15	ולזרעך עד-עולם	לך אתננה	הארץ	
				B	v. 16a
				B'	v. 16b
A'	v. 17		לך אתננה	ארץ(ב)	

עפר הארץ	X	זרעך
זרעך	X	עפר הארץ

Záver (v. 18). Veršom 18a PÁN ako aktívna postava náhle mizne zo scény a zaujíma postavenie predmetu (ליהוה; v. 18b). Abram sa opäť vracia do pozície podmetu v pohybe (ויאהל אברם ויבא; porov. v. 3), opúšťa prostredie Betelu (sever), pričom smeruje do teritória k terebintom Mamreho v Hebrone (juh), a stavbou oltára opäť demonštruje svoj vzťah k PÁNOVI i k územiu⁹⁶ (porov. v. 4b). Dej sa týmto presúva do Hebronu ako geografického (sever–juh) i náboženského náprotivku Betelu (porov. inklúziu tvoriaci motív oltára a zmienky PÁNOVHO mena). Vzhľadom na podobnosť záverečnej scény so začiatkom kapitoly (porov. vv. 3-4) sa tak vytvára tematické vymedzenie

⁹⁵ Uvedený fenomén vysvetľuje historicko-kritická metóda tzv. teóriou stupňovitého vrstvenia pasáží prísľubov (viď 1.1.2). Pozri ale znenie *IQapGen*, stl. XXI, r. 10, 14 podľa GARCÍA MARTÍNEZ (ed.), *Dead Sea Scrolls*, 235.

⁹⁶ Prax stavby oltára na novookupovanom území je považovaná za hmotný znak nároku na územie, porov. BLENKINSOPP, *Abraham*, 39.

celého príbehu⁹⁷. Následná kap. 14 sa už tematicky líši od kap. 13, pretože vykresľuje Abrama ako bojovníka⁹⁸.

2.1.1 Antitetická paralelnosť scény 1 a 2

K znakom začiatku scény 2 sa popri zmene v syntaxi, štýle a postáv na scéne radí i posun v percepcii⁹⁹. Daný fenomén súvisí so sémantickým (pre dej dôležitým) odtienkom slovesa „vidieť“ tak v starovekých¹⁰⁰, ako i v moderných jazykoch¹⁰¹. Popri hlavnom význame vizuálnej percepcie nesie sloveso „vidieť“ (ראה) i význam mentálneho aspektu vnímania ako komplex chápania, zvažovania vecí, uvedomovania si, t. j. „vedieť, poznať“ (ידע). Posun v percepcii, a tak i v perspektíve, naznačuje spôsob, akým je výraz נשא עינים („[po]zdvihnúť zrak“) a sloveso ראה („vidieť“) použité v scéne 1 a 2, t. j. kto je subjekt, čo subjekt vidí, čo je impulzom pozerania sa, resp. na koho podnet sa subjekt pozerá (Tabuľka 1).

Idiomatický výraz „(po)zdvihnúť zrak“ (נשא עינים) so slovesom „vidieť“ (ראה) sa tak stávajú dôležitým spojivom scény 1 a 2 (וישא-לוט את-עיניו) וירא; v. 10//וראה וירא; v. 14) a prvkom, ktorým narátor kladie do

⁹⁷ Viditeľnou črtou kapitoly je aspekt priestoru skrze zastúpenie rôznych geografických a topografických termínov. Z tohto pohľadu je možné vidieť, že kapitola sa začína na severe Izraela, nasledujúce verše spomínajú oblasti smerom na juhovýchod a končí sa na juhu krajiny. S uvedeným aspektom priestoru do istej miery súvisia i termíny určujúce svetové strany (vv. 14.17), smer pohybu (doľava a doprava; v. 9) a priestorové rozmery (dĺžka a šírka; v. 17).

⁹⁸ Viac k osobitosti kap. 14 (a aj 15) v rámci kompozície o patriarchoch pozri v CARR, *Fractures*, 163-167.

⁹⁹ Viac k perspektíve v narácii pozri SKA, *Our Fathers*, 65-76; porov aj FUHS, רצה, rā'ā, 215-242, 215.

¹⁰⁰ Ako napr. biblická hebrejčina (*HALOT*, ראה, 1157; FUHS, רצה, rā'ā, 210, 214-215, najmä 217), gréčtina (porov. CHANTRAINE, *Dictionnaire*, 455, 780; POKORNÝ, *Wörterbuch*, 1125-1126) a latinčina (porov. DE VAAN, *Dictionary*, 676). K blízkej asociácii medzi aspektom videnia a poznania v gréckej antickej literatúre (napr. u Homéra) pozri PURVES, *Space and Time*, 36, pozn. 34.

¹⁰¹ Porovnaj významový obsah slovesa „vidieť“ v starom anglickom jazyku: „*seon* = to see, look, behold; observe, perceive, understand“ (*Online Etymology Dictionary* [cit. 2016-03-06]). V taliančine sa sloveso „vedieť“ vykladá tiež cez sloveso „vidieť“: „*sapere* = vedere cogli occhi della mente/dello spirito“ (PIANIGIANI, *Vocabolario* [cit. 2016-03-06]). V slovenskom ako i českom jazyku je tiež veľmi dobre viditeľná i počuteľná príbuznosť slovies „vidieť“ a „vedieť“; „vidět“ a „věďet“.

juxtapozície dva rozdielne spôsoby vnímania vecí. V prvom prípade Lot sám zdvíha zrak, t. j. nekoná na ničí popud. Abramova výzva totiž znie *הֲפֹרֵד נָא מֵעָלַי* („Prosím, oddeľ sa odo mňa.“; v. 9). Lot vníma celé územie Jordánu (*אֶת-כָּל-כַּכְרֵי הַיַּרְדֵּן*) pragmaticky, ľudským a tak i obmedzeným spôsobom, pričom sa opiera iba o zmysly, viditeľné znaky, a vychádza z potreby prežitia (13,10-11). Jeho výber je preto prinajmniejšom logický¹⁰². Prekvapí však skutočnosť, že si Lot volí teritórium, ktoré neleží ani v jednom zo smerov navrhnutých jeho strýkom, ak pripustíme orientálny zvyk orientácie z pozície tvárou na východ¹⁰³, čo napokon potvrdzuje i sám v. 10 (*וַיֵּרָא וַיִּשְׂא-לֵוֹט אֶת-עֵינָיו*)¹⁰⁴. Údolie Jordánu teda neleží ani naľavo (sever), ani napravo (juh), ale práve pred Lotom (východ), t. j. akoby mimo Kanaánu¹⁰⁵. Napriek tomu ale Abram, podobne ako v 12,5, akceptuje slobodnú voľbu synovca.

Tabuľka 1

Aspekt	Scéna 1 (A)	Scéna 2 (A')
Kto komu hovorí?	Abram Lotovi (v. 8)	PÁN Abramovi (v. 14)
Kto a ako sa pozerá?	Lot sa pozerá sám (v. 10)	Abram sa pozerá na PÁNOVU výzvu (v. 14)
Hlavná perspektíva	Lotova (antropologická) (v. 10)	PÁNOVA (teologická) cez Abramov zrak (v. 14)
Výber/Dávanie	Lot si vyberá pre seba (v. 11)	Abramovi a jeho potomstvu je da(rova)né (v. 15)
Úrodnosť objektu	viditeľná, no dočasná úrodnosť teritória (v. 10)	skrytá, no zaručená úrodnosť krajiny skrze potomstvo (vv. 15-16)
Charakter destinácie	protináboženský, proti PÁNOVI (v. 13)	náboženský, za PÁNA (v. 18)

V scéne 2 Abramovi „dáva vidieť“¹⁰⁶ sám PÁN: *עֵינֶיךָ וְרָאֵה שָׂא נָא*. PÁN pozýva k videniu takpovediac svojím zrakom, ktorý umožňuje vidieť do podstaty vecí¹⁰⁷. Dáva Abramovi poznať, že jeho negatívna skúsenosť

¹⁰² Porov. RICKETT, Genesis 13, 49, vrátane poz. 45.

¹⁰³ Pozri pozn. 69.

¹⁰⁴ Za zmienku tu stojí znenie *IQapGen*, stl. XXI, r. 9: „... raise your eyes and look to the East ...“ (kurzíva pridaná), podľa GARCÍA MARTÍNEZ (ed.), *Dead Sea Scrolls*, 234.

¹⁰⁵ Porov. RICKETT, Genesis 13, 48, pozn. 44.

¹⁰⁶ SKA, *Our Fathers*, 73, pozri aj 72-73.

¹⁰⁷ Ak Abram mohol vidieť „očami“ PÁNA, spôsobom prekračujúcim limity ľudského vnímania (porov. FUHS, *רָאָה* *rā'â*, 215, s odkazom na 1Sam 16,7; Iz 11,3), tak to

s krajinou (hlad¹⁰⁸, porov. 12,10) je len povrchným vnímaním. V skutočnosti krajina ukrýva dostatočný potenciál na to, aby garantovala prežitie nielen pre Abrama, ale i pre celé potomstvo, ktorého má byť v budúcnosti ako „prachu zeme“ (13,16). Paradoxnosť celej situácie je v podstate zhrnutá v oxymorickom¹⁰⁹ vyjadrení z v. 16 (roz množiť potomstvo//roz množiť prach zeme; porov. napr. 3,19). Skutočnosť sa týmto pádom javí z PÁNOVEJ perspektívy úplne inak, než sa na prvý (ľudský) pohľad zdá.

Možno uzavrieť, že z hľadiska konceptu videnia (percepce) stoja scény 1 a 2 akoby v paralelnom vzťahu. Z pohľadu konceptu poznania (kognície) by sme však mohli hovoriť o paralelizme antitetickom. Príbeh ukazuje, že ľudské zmysly môžu klamať. Tak ako lákavý imidž územia Jordánu, ktorý pripomína „PÁNOVU záhradu“ (v. 10), skrýva svoju odvrátenú tvár (porov. 13,13; kap. 19)¹¹⁰, tak i vyprahnutá a nehostinná krajina Kanaán v sebe ukrýva inú pravdu o sebe (porov. 13,16 a častý výraz „krajina tečúca medom a mliekom“ pre Kanaán v Pentateuchu¹¹¹). V konečnom dôsledku je jav (anitetickej) paralelnosti ďalším z dôkazov vnútorného prepojenia a koherentnosti celej kapitoly, založených na literárnom efekte vývoja „od – k“, ktorý badať na viacerých úrovniach:

---

bolo určite v dôsledku jeho viery (porov. náboženský rámec kapitoly a fakt, že iba Abram stavia oltár a vzýva PÁNOVO meno). Lotov čas dokázať svoj postoj k PÁNOVI ešte len príde a podobne ako jeho strýko, i on obstojí (porov. Gn 19). Odbornú a vyváženú literárnu analýzu Gn 19 ponúka TONSON, Mercy.

¹⁰⁸ Podľa Blenkinsoppa (porov. BLENKINSOPP, *Abraham*, 43) obdobie hladomoru postihovalo územie Palestíny každých sedem rokov.

¹⁰⁹ K literárnej figúre oxymoron pozri napr. HERIBAN, *Príručný lexikón*, 757-758.

¹¹⁰ S Rickettovým názorom o paralelnosti scén Evinho (Gn 3,6a) a Lotovho výberu (13,10a) (porov. RICKETT, *Genesis* 13, 48-49) nemožno súhlasiť minimálne z toho dôvodu, že kontext scén je rozdielny. Eva prekračuje svojím výberom zákaz, ale Lot nie. Verše mienené ako paralelné majú (s výnimkou spoločného slovesa ראה) rozdielny menný prísudok vo vedľajšej predmetovej vete (משקה//טוב). Navyiac nemožno v prípade Lota hovoriť ani o vyhnaní, ani o azyle smerom na východ, ako v prípade prvého ľudského páru (Gn 3) či Kaina (Gn 4). Tým sa však nijako nechce poprieť možná negatívna konotácia „východu“, ako to napokon dokazuje i Gn 13,13 a tiež kap. 19. Pozri CARR, *Fractures*, 183.

¹¹¹ Porov. Ex 3,8.17; 13,5; 33,3; Lv 20,24; Nm 13,27; 14,8; 16,13.14; Dt 6,3; 11,9; 26,9.15; 27,3; 31,20. Viac k idiómu pozri KEUSKOVÁ, *Motív*, 54, vrátane pozn. 20; 55.

- priestor: sever *verzus* juh; parciálna časť (מְנוֹחֵה־מַקְוֶה) *verzus* celok (אַת־כְּלֵה־אֶרֶץ)¹¹²,
- stav: jednota (עִמּוּד) *verzus* odlúčenie (מַעְמָד),
- percepčia: ľudské obmedzené *verzus* PÁNOVO hlboké videnie skutočnosti; pragmatizmus (כִּי כֻלָּה מְשָׁקָה) *verzus* viera (כִּי [...] לֶךְ אֶתְנַנֶּה),
- kognícia: 1. makro úroveň: PÁN ukáže, dá poznať (אֶרְאֶךָ; 12,1d) *verzus* PÁN pozýva vidieť, poznať (שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרָאָה; 13,14-15); 2. mikro úroveň: Abramova neznalosť celej krajiny, ktorú mu PÁN sľúbil uvidieť (אַת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת; 12,7), *verzus* Abramovo videnie, resp. poznanie, celej krajiny a jej osudu na základe PÁNOVEJ výzvy pozerat' sa (אַת־כְּלֵה־אֶרֶץ; 13,14-15).

2.2 Gn 13 v kontexte kap. 12

Konceptom videnia, resp. vnímania, sa nedosahuje len prepojenie medzi scénami 1 a 2 (v. 10/vv. 14-15.17), ale i medzi kapitolami 12 a 13. V širšej kompozícii je vidieť naratívne i lexikálne premostenie skrze רָאָה medzi 12,1d a 13,14-15. Práve táto skutočnosť sa javí ako kľúčová pre pochopenie funkcie kap. 13.

PÁNOVE slová z 12,1d אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ „[odíď] do krajiny, ktorú ti dám vidieť“¹¹³ sa naplňajú v 13,14 שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרָאָה „zdvihni zrak a pozri sa ...“ a vo v. 15 אֶת־כְּלֵה־אֶרֶץ אֲשֶׁר־אֶתָּה רָאָה „... celú krajinu, ktorú vidíš ...“. Pasáže sú navyše lexikálne zrefazované i s 12,7 (רָאָה; זָרַע; porov. Tabuľka 2). Interpretácia práve daného verša je dôležitá, pretože môže byť príčinou negatívnych výkladov Abramovho návrhu Lotovi v 13,9.

Verš 12,7 by sa mohol považovať za PÁNOVU indikáciu krajiny, následkom čoho by sa ale strýkov veľkorysý návrh daný Lotovi v 13,9 stal pre čitateľa ťažko pochopiteľným. V danom verši ale, po prvé, PÁN nedáva vidieť krajinu, ale dáva vidieť samého seba (t. j. zjavuje sa; וִירָא ako nifalová forma (רָאָה)). Po druhé, obsahom PÁNOVÝCH slov je (čiastočný) prísľub („tvojmu potomstvu dá[va]m...“) a funkciou povzbudenie na putovaní do krajiny

¹¹² V narácii odborníci rozlišujú medzi priestorom ako miestom deja (scénický priestor; porov. מְנוֹחֵה־מַקְוֶה) a priestorom napríklad spomínaným v obsahu reči (mimo-scénický priestor; porov. כְּלֵה־אֶרֶץ). Pozri napr. DE JONG (ed.), *Space*, 4-5.

¹¹³ אֶרְאֶךָ je hifilova forma slovesa רָאָה, doslovne „dať vidieť, ukázať“.

(Sichem je prvá zastávka v Kanaáne)¹¹⁴. Nejde tu preto o indikáciu krajiny. Konečné Božie určenie prichádza až v 13,14¹¹⁵. PÁN nielenže dáva vidieť, ako sľúbil v 12,1d (שא נא עיניך וראה; 13,14), ale dáva poznať celú krajinu prísľubu (כל־הארץ אשר־אתה ראה; 13,15), t. j. odkiaľ až kam siaha (porov. 13,14.17)¹¹⁶. Uvedené elementy v 12,7 chýbajú, preto vyjadreniu „túto krajinu dá(va)m tvojmu potomstvu“ nemožno pripisovať tú istú naratívnu úlohu ako vyjadreniam z 13,14-15.

Tabuľka 2

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם ... אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךְ	12:1
וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזֶרְעֲךָ אֲתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת	12:7
וַיְהוֶה אָמַר אֶל־אַבְרָם ... שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה...	13:14
כִּי אֶת־כְּלֵה־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אתָּה רָאִיתָ לְךָ אֶת־נַגְבָּהּ וְלְזֶרְעֲךָ עַד־עוֹלָם	13:15

Skutočnosť zreteľovania pasáží PÁNOVÝCH slov (viď Tabuľka 2) môže dosť podstatne prispieť k výkladu kap. 13. Abram síce putoval do Kanaánu, ako si zaumienil jeho otec Táre (11,31), no PÁN mu neprezradil identitu krajiny, do ktorej mal ísť (12,1). Na rozdiel od čitateľa preto Abram *nevie*, že krajina Kanaán je aj krajinou prísľubu. V momente odlúčenia vie jediné – krajina Sichem je prísľúbená jeho potomstvu (12,7) a je vlastne istou (severnou) časťou prísľúbeného územia (viď stavba oltára v 12,7b). Okrem Sichemu ale Abram nepozná hranice krajiny prísľubu. Ak preto Abram dáva Lotovi na výber – či už ako potencionálnemu dedičovi, alebo nie – ísť na sever alebo na juh od Betelu (po Sicheme druhá zastávka a míľnik v Kanaáne), potom Abrama nemožno obviňovať z prekročenia svojich právomocí voči krajine prísľubu¹¹⁷. Jej skutočnú identitu a rozmer totiž Abram *nepozná* skôr ako v 13,14-15¹¹⁸.

Fakt, že Abram konal v neznalosti, osvetľuje i umiestnenie indikácie krajiny a prísľubu potomstva (vv. 14-17) za epizódu o oddelení sa (vv. 7-13),

¹¹⁴ Porov. BLUM, *Vätergeschichte*, 383, vrátane pozn. 143; 389.

¹¹⁵ Pace CARR, *Fractures*, 181-182.

¹¹⁶ Pozri podrobné určenie hraníc v *IQapGen*, stl. XXI, r. 11, 12, podľa GARCÍA MARTÍNEZ (ed.), *Dead Sea Scrolls*, 234.

¹¹⁷ Contra VOGELS, Lot, 14.

¹¹⁸ V tomto smere by sa dalo dokonca hypotetizovať o možnosti, či Abram svojím návrhom nechráni Lota, keď nespomína ani ים (západ ako územie husto obývané pôvodným obyvateľstvom Kanaánu), ani קדם (Sodoma a Gomora). Ak by tomu tak bolo, potom jediné, z čoho by bolo možné Abrama „obviňovať“, by bola jeho prehnaná starosť o synovca a zmysel pre zodpovednosť. Keďže ale text vôbec nenaznačuje, že by Abram poznal charakter daných území, išlo by len o špekuláciu, a tú je obozretnejšie odsunúť nabok.

ktorá týmto nadobúda širší rozmer, resp. teologickú hĺbku. Po prvé, bez toho, aby PÁN krajinu ukázal, by mohlo byť oddelenie sa vnímané ako separácia, ktorá bola nutná iba z čisto praktických, profánnych dôvodov, a Abramovo prebývanie v Kanaáne by nebolo nič iné len nutný dôsledok Lotovho, na prvý pohľad lepšieho výberu. Následnosť scén ale ukazuje, že za oddelením sa stojí PÁNOVA vôľa a že krajina nie je horšia časť, ktorá zvýšila Abramovi, ale je to dar, ktorý Abram dostal od PÁNA¹¹⁹. Inak povedané, ľud Izraela nemá v budúcnosti vďačiť za dar Kanaánu Lotovi, ale PÁNOVI. Po druhé, scény vo svojej následnosti umožňujú pozerat' sa na Abramovo putovanie a konanie vo svetle dôvery, resp. viery v uskutočnenie PÁNOVÝCH slov z 12,1d a vo svetle povzbudení v 12,7¹²⁰. V prípade opačného poradia scén by to nebolo možné. Ak by scéna 2 (PÁNOVO ukázanie a prísľúbenie) predchádzala scénu 1 (oddelenie sa), dôležitý aspekt deja i jeho teologického poslania – putovanie vo viere a dôvere do neznáma – by sa vytratil a epizodický príbeh Abrama by tým stratil na svojej napínavosti.

Dôsledkom našich pozorovaní možno povedať, že funkciou kap. 13 je zo širšieho hľadiska na jednej strane definitívne uzatvorenie otázky identifikácie krajiny z 12,1d (אל־הארץ אשר אראך [לך־לך]), pretože PÁN ukazuje, resp. dáva vidieť (שא נא עיניך וראה; 13,14) a dáva do daru celú krajinu prísľubu (כי את־כל־הארץ אשר־אתה ראה (...)) קום התהלך בארץ (13,15.17). Na strane druhej ide o otvorenie napätia v otázke času absolútneho vlastníctva krajiny (porov. 13,7) a Abramovho priameho potomstva, resp. budúceho dediča prísľubení¹²¹ (זרעך; 13,15.16), pretože sa cesty a tým aj osudy blízkých príbuzných vzájomne oddelili (ויפרדו איש מעל אחיו; 13,11). Kapitola podáva posolstvo tak o Bohu, ktorý je verný svojim slovám (porov. 12,1-3.7//13,14-17), ako aj o patriarchovi, ktorý nielenže mierovo rieši spory a akceptuje slobodnú vôľu synovca, ale aj verne a poslušne očakáva PÁNOVE prísľúbenia, i keď okolnosti svedčia o opaku.

Rickett správne dospel k záveru, že kap. 13 súvisí s naplnením 12,1. Bodom naplnenia ale nie je konečné odlúčenie sa od príbuzenstva, ale ukázanie a darovanie krajiny (12,1d; vid' verbálne prepojenia skrze ראה). Navyiac je Gn

¹¹⁹ Porov. VOGELS, Abraham et l'offrande, 55.

¹²⁰ Porov. BRUEGEMANN, *Genesis*, 133.

¹²¹ Pozri pozn. 49.

13 treba vidieť v komplexe prísľubov týkajúcich sa nielen krajiny (ארץ), ale aj potomstva (זרע)¹²²; prvku, ktorý zostal Rickettom v 12,7 opomenutý.

Záver

Cieľom štúdie boli exegetické pozorovania Gn 13 s úmyslom kriticky zhodnotiť interpretácie Gn 13 a postavy Abrama podľa Waltera Vogelsa a Dana Ricketta. Naša analýza – ako dúfame – ukázala, že argumentom týchto návrhov, ktoré záporne vykladajú postavu Abrama v Gn 13, chýba presvedčivosť. Vogelsov výklad Abrama ako vinného z prekročenia svojej právomoci, keď rozdeľuje krajinu, nemá oporu v texte. Kapitola nehovorí o rozdelení krajiny (קילק), ale o oddelení sa dvoch ľudí (פרד nifal), a územie Jordánu sa skôr javí ako nepatriace ku Kanaánu. Vogelsovo sémantické odvodenie témy „rozdelenie (krajiny)“ z „oddelenia sa“ je teda lingvisticky i naratívne nepodložené.

Rovnako sme ukázali ako nepodložené Rickettovo čítanie epizód v kap. 13 vo svetle Abramovej neposlušnosti na základe opakovaných zmienok o Lotovej prítomnosti (porov. 12,4b.5; 13,1) a pozície 13,14-17. Po prvé, umiestnenie 13,14-17 je treba skôr vidieť vo svetle naplnenia PÁNOVÝCH slov z 12,1d, nie Abramovho neposlúchnutia nariadenia z 12,1b-c. Dôvodom je, že o PÁNOVOM príkaze „odíď“ (לך־לך) je možné konštatovať, že bol úplne splnený v 12,4a „A Abram išiel (וילך), ako mu povedal PÁN“¹²³. Po druhé, ak by malo ísť o neposlušnosť, očakávalo by sa, že Abram bude potrestaný. Jeho požehnanie ale dosvedčuje skôr opak. Prípadný prehrešok patriarchu je takto vylúčený. Po tretie, za opakovanými narážkami na prítomnosť Lota pri strýkovi nestojí úmysel narátora poukazovať na Abramovu neposlušnosť, kvôli ktorej muselo dôjsť k oddeleniu sa, ale skôr na Lotovu osobnú iniciatívu. Dokazuje to spomínanými exegétmi prehliadnutá následnosť subjektov konania vo veršoch 12,4a (Abram ako podmet הלך) – 12,4b (Lot ako podmet הלך) – 12,5 (Abram ako podmet a Lot ako predmet לכח; porov. 11,31; 12,5). V naratívnej logike textu je tak Abramovo לקח z 12,5 dôsledkom v. 4b, t. j. dôsledkom Lotovho הלך (porov. aj 13,1). Fakt podporuje i úctivá formulácia Abramovej žiadosti z 13,9, ktorá dejovo súvisí s vv. 2.5.6, nie s 12,1b-c a 12,5. Po štvrté, kapitola nemá len

¹²² Porov. napr. Gn 15,3.5.18; 16,10; 17,7.8.9.19.

¹²³ VON RAD, *Genesis*, 161 citované v RICKETT, *Genesis* 13, 43, pozn. 24; porov. aj BLENKINSOPP, *Abraham*, 33.

jedinu nosnu temu, ale dve – teritoriálnu (krajina) a demografickú (potomstvo). Funkciou kapitoly je preto zo širšieho hľadiska na jednej strane uzavretie otázky identifikácie krajiny (porov. 12,1a//13,14-15) a na strane druhej otvorenie otázky o budúcom potomstve a dedičovi krajiny (porov. 12,7; 13,7.15.16). Rickett síce správne dochádza k záveru, že kap. 13 treba čítať v kontexte naplnenia 12,1, ale tým nie je odlúčenie sa od príbuzenstva, ale ukázanie krajiny i prísľub potomstva.

Pluralita výkladov textu Biblie iste nie je na škodu veci a v podstate len dokazuje, že „každý výklad nevyhnutne zaostáva za veľkosťou biblického textu“¹²⁴. Kritériom však vždy zostanú relevantné textové argumenty, pretože interpretáciu, ktorá tvrdí opak toho, čo stojí v texte, iste nemožno považovať za exegézu textu. V tomto smere sa hlavné argumenty Vogelsa a Ricketta ukázali ako nedostatočne podložené a preto ich interpretácia i málo pravdepodobná. Naše argumenty rehabilitujú Abrama z nepodložených obvinení uvedených autorov a nesú sa skôr v línii tradičných pozitívnych výkladov tejto postavy.

Zoznam použitej literatúry

- BLENKINSOPP, Joseph: *Abraham. The Story of a Life*, Grand Rapids, MI – Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company, 2015.
- BLUM, Erhard: *Die Komposition der Vätergeschichte* (WMANT 57), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1984.
- BRETT, Mark G.: The Priestly Dissemination of Abraham, *HeBAI* 1 (3/2014) 87-107.
- BRUEGEMANN, Walter: *Genesis* (Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching), Atlanta, GA: John Know Press, 1982.
- CARR, David M.: *Reading the Fractures of Genesis. Historical and Literary Approaches*, Louisville, KY: Westminster John Knox, 1996.
- CHANTRAINE, Pierre: *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots* (Éditions Klincksieck), Paris: Klincksieck, 1968.
- CLINES, David J. A.: *The Theme of the Pentateuch* (JSOTSS 10), Sheffield: JSOT Press, 1978.
- DUBOVSKÝ, Peter (ed.): *Genezis* (KSZ 1), Trnava: Dobrá kniha, 2008.
- DUBOVSKÝ, Peter: Povolanie a formácia Petra v evanjeliu podľa Lukáša, *VTh* 10 (2011) 88-106.
- DYK, Janet W.: Lack of Space and Loneliness. Abraham and Lot Separate, In: Janet W. DYK (ed.), et al.: *Unless Some One Guide Me... Festschrift for Karel A. Deurloo* (Amsterdamse cahiers voor exegese van den Bijbel en zijn tradities. Supplement series 2), Maastricht: Uitgeverij Shaker Publishing, 2001, 13-19.
- ELLIS, Peter E.: *The Yahwist, the Bible's First Theologian*, Notre Dame: Fides, 1968.

---

¹²⁴ RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Ježiš Nazaretský*, 5.

- FIELDS, Weston W.: *Sodom and Gomorrah. History and Motif in Biblical Narrative* (JSOT.SS 231), Sheffield: Sheffield Academic Press, 1997.
- FINKELSTEIN, Israel – RÖMER, Thomas: Comments on the Historical Background of the Abraham Narrative. Between “Realia” und “Exegetica”, *HeBAI* 1 (3/2014) 3-23.
- FINKELSTEIN, Israel – RÖMER, Thomas: Comments on the Historical Background of the Jacob Narrative in Genesis, *ZAW* 126 (3/2014) 317-338.
- FUHS, Hans F.: רָאָה *rā'â*. In: *TDOT* XIII (2004) 215-242.
- GARCÍA MARTÍNEZ, Florentino (ed.): *The Dead Sea Scrolls Translated. The Qumran Texts in English*, Leiden: Brill, 1994.
- GUNKEL, Hermann: *Genesis. Übersetzt und erklärt von Hermann Gunkel* (HAT I/1), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1901.
- HELYER, Larry R.: The Separation of Abram and Lot. Its Significance in the Patriarchal Narratives, *JSOT* 26 (1983) 77-88.
- HEPNER, Gershon: The Separation between Abram and Lot Reflects the Deuteronomic Law Prohibiting Ammonites and Moabites, *ZAW* 117 (2005) 36-52.
- HERIBAN, Jozef: *Príručný lexikón biblických vied* (Biblica 4), Bratislava: Don Bosco, 1994.
- HUGHES, Aaron W.: *Abrahamic Religions. On the Uses and Abuses of History*, New York, NY: Oxford University Press, 2012.
- DE JONG, Irene J. F. (ed.): *Space in Ancient Greek Literature. Studies in Ancient Greek Narrative, Vol. III* (Mnemosyne Supplements. Monographs on Greek and Latin Language and Literature 339) Leiden: Brill, 2012.
- JOOSTEN, Jan: *The Verbal System of Biblical Hebrew. A New Synthesis Elaborated on the Basis of the Classical Prose* (JBS 10), Jerusalem: Simor, 2012.
- KILIAN, Rudolf: *Die Vorpriestlichen Abrahamsüberlieferungen. Literarkritisch und Traditionsgeschichtlich untersucht* (BBB 24), Bonn: Peter Hanstein Verlag, 1966.
- KLUSKOVÁ, Mykhaylyna: Motív prisľúbenej zeme v Knihe Exodus, *StBiSl* 3 (1/2011) 48-71.
- KÖCKERT, Matthias: Wie wurden Abraham- und Jakobüberlieferung zu einer „Vätergeschichte“ verbunden?, *HeBAI* 1 (3/2014) 43-66.
- KOEHLER, Ludwig – BAUMGARTNER, Walter: *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament. Study Edition. 2 vol.*, Leiden: Brill, 2001. (= *HALOT*)
- LIPTON, Diana: Preface. In: Diana Lipton (ed.): *Universalism and Particularism at Sodom and Gomorrah. Essays in Memory of Ron Pirson* (SBLAIL 11), Atlanta, GE: Society of Biblical Literature, 2012, ix-x.
- LIPTON, Diana (ed.): *Universalism and Particularism at Sodom and Gomorrah. Essays in Memory of Ron Pirson* (Ancient Israel and Its Literature 11), Atlanta, GE: Society of Biblical Literature, 2012.
- NA'AMAN, Nadav: Pre-Priestly Abraham Story as a Unified Exilic Work, *SJOT* 29 (2/2015) 157-181.
- O'BRIEN, Mark A.: The Story of Abraham and the Debate over the Source Hypothesis, *ABR* 38 (1990) 1-17.
- Online Etymology Dictionary* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné na internete: <http://www.etymonline.com/index.php?term=see>.
- PIANIGIANI, Ottorino: *Vocabolario etimologico della lingua italiana* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné na internete: <http://www.etimo.it/?term=vedere>.

- POKORNY, Julius: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bd. I., Bern – München: Francke, 1959.
- PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA: *Inspirazione e verità della Sacra Scrittura. La parola che viene da Dio e parla di Dio per salvare il mondo* (Collana Documenti Vaticani), Roma: Libreria Editrice Vaticana, 2014. [PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Inspirace a Pravda Pisma svatého. Slovo, které pochází od Boha a mluví o Bohu pro spásu světa*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 2015.]
- PURVES, Alex C.: *Space and Time in Ancient Greek Narrative*, New York, NY: Cambridge University Press, 2010.
- DE PURY, Albert: P^G as the Absolute Beginning. In: Thomas Römer – Konrad Schmid (eds.): *Les dernières rédactions du Pentateuque de l'Hexateuque et de l'Ennéateuque* (BETL 203), Leuven: Peeters, 2007, 99-128.
- VON RAD, Gerhard: *Genesis. A Commentary*, Philadelphia: Westminster Press, 1961.
- RATZINGER, Joseph – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. Prológ. Ježišovo detstvo*, Trnava. Dobrá kniha, 2012.
- RENDTORFF, Rolf: *Das überlieferungsgeschichtliche Problem des Pentateuchs* (BZAW 147), Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1977.
- RICKETT, Dan: Rethinking the Place and Purpose of Genesis 13, *JSOT* 36 (1/2011) 31-53.
- SKA, Jean-Louis: "Our Fathers Have Told Us". *Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (SubBib 13), Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1990.
- SKA, Jean-Louis: *Introduzione alla lettura del Pentateuco. Chiavi per l'interpretazione dei primi cinque libri della Bibbia*, Bologna: EDB, 2000.
- SKA, Jean-Louis: *The Exegesis of the Pentateuch. Exegetical Studies and Basic Questions*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2009.
- SKA, Jean-Louis: *Abramo e i suoi ospiti. Il patriarca e i credenti nel Dio unico*, Bologna: EDB, 2013.
- SKA, Jean-Louis: *Specchi, lampade e finestre. Introduzione all'ermeneutica biblica*, Bologna: EDB, 2014.
- SPEISER, Ephraim A.: *Genesis. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB), Garden City, NY: Doubleday, 1964.
- STRANGE, John: Geography and Tradition in the Patriarchal Narratives, *SJOT* 11/2 (1997) 214-217.
- ŠTRBA, Blažej: Čo urobil Peter, keď kohút druhýkrát zaspieval? Filologická poznámka k slovesu ἐπιβάλλω v Mk 14,72. In: Blažej Štrba (ed.): *Studia Biblica Slovaca 2005*, Svit: Katolícke biblické dielo, 2006, 60-72.
- ŠTRBA, Blažej: Did the Israelites realise why Moses had to die?, *RB* 113 (2006) 337-365.
- TONSON, Paul: Mercy without Covenant. A Literary Analysis of Genesis 19, *JSOT* 95 (2001) 95-116.
- DE VAAN, Michiel A.: *Etymological Dictionary of Latin and the Other Italic Languages*, Leiden – Boston, MA: Brill, 2008.
- VAWTER, Bruce: *On Genesis. A New Reading*, Garden City, NY: Doubleday & Company, 1977.
- VOGELS, Walter: Abraham et l'offrande de la terre (Gn 13), *SR* 4 (1975) 51-57.
- VOGELS, Walter: Lot in His Honor Restored. A Structural Analysis of Gen 13.2-18, *EeT* 10 (1979) 5-12.
- WELLHAUSEN, Julius: *Die Composition des Hexateuchs und der Historischen Bücher des Alten Testaments*, Berlin: G. Reimer, ³1899.

WELLHAUSEN, Julius: *Prolegomena zur Geschichte Israels*, Berlin: G. Reimer, 1905.
 WESTERMANN, Claus: *Genesis*. Bd. II: Genesis 12–36 (BKAT), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1981.

Zhrnutie

Cieľom štúdie je kritické zhodnotenie dvoch novátorských pohľadov W. Vogelsa a D. Ricketta na Gn 13 a postavu Abrama. Podľa Vogelsa ak treba niekoho viniť, tak Abrama, nie Lota, lebo rozdelil krajinu prísľubu. Rickett tvrdí, že Abram iba čiastočne poslúchol PÁNOV príkaz „odíť z“ (12,1). Exegetické pozorovania v príspevku nedávajú za pravdu interpretáciám uvedených autorov, pretože tie nemajú dostatočnú oporu v texte. Po prvé, Gn 13 nehovorí o rozdelení krajiny (קלק piel), ale o oddelení sa dvoch ľudí (פרד nifal). Po druhé, dostatočný dôkaz úplného splnenia PÁNOVHO príkazu (לך־לך) poskytuje konštatovanie z 12,4a (וילך אברם). Po tretie, následnosť formulácii v 12,4a; 12,4b a 12,5 dokazuje, že Lotova prítomnosť pri Abramovi je jeho osobnou iniciatívou, nie dôsledkom strýkovho rozhodnutia. Po štvrté, prípadná neposlušnosť patriarchu je vylúčená absenciou trestu, resp. faktom požehnania. Nakoniec, 13,14-17 je treba vidieť vo svetle vzájomného prepojenia scén kapitoly skrze koncept videnia (ראה) a splnenia Pánových slov z 12,1d (אל־הארץ אשר אררך), nie Abramovej neposlušnosti PÁNOVMU príkazu.

Kľúčové slová: Gn 13, Abra(há)m, odlúčenie, rozdelenie, neposlušnosť.

Summary

The aim of this article wants to be an objective confrontation with two innovatory interpretations of Gen 13 and Abram's figure. According to W. Vogels if anybody is to blame, it is Abram rather than Lot, because Abram divided the land. D. Rickett claims that Abram was only partially obedient to the Lord's command because he did not fully leave his father's household (cf. 12:1). The exegetical observations in this article show the authors' interpretations not to be well-founded. Firstly, Gen 13 is not about the division of the land (קלק Piel), but about the separation of two men (פרד Niphal). Secondly, the sufficient proof for Abram's fulfillment of the Lord's order (לך־לך) is the formulation in 12:4a (וילך אברם). Thirdly, the sequence of 12:4a; 12:4b and 12:5 indicates that Lot's presence by Abram is the result of Lot's own initiative, not a consequence of his uncle's decision. Fourthly, the lack of punishment, or the fact of blessing respectively, invalidates the possible patriarch's disobedience. Finally, the location of 13:14-17 should be seen in the light of both the interconnection of the scenes within Gen 13 by means of the concept of

seeing (ראה) and the fulfillment of the Lord's words from 12:1d (אל־הארץ אשר אראך), not as a consequence of Abram's act of disobedience.

Keywords: Gen 13, Abra(ha)m, separation, division, disobedience.

Martina Korytiaková
Pontificio Istituto Biblico
Via della Pilotta, 25
00187 ROMA, Italia
martinakorytiakova@ymail.com

Contents

Treaties

Martina KORYTIAKOVÁ

Good or Bad Abram? Critical and Exegetical Observations
on the Interpretations of Gen 13 1-31

Marek I. BARNIAK

Motif of “the city” in the Song of Songs 32-46

Pavel PRIHATNÝ

Authentic Way to the Wisdom According to Ben Sira 47-64

Julius PAVELČÍK

“The Lord is Compassionate and Merciful” (James 5:11).
On One Aspect of God in the Letter of James 65-87

Abstracts and reviews 88-111

Communications and references 112-122

Obsah

Štúdie

Martina KORYTIAKOVÁ

Dobry čí zly Abram? Kritické a exegetické pozorovania
k interpretáciám Gn 13 ..... 1- 31

Marek I. BARNIAK

Motív „mesto“ v Piesni piesní 32-46

Pavel PRIHATNÝ

Pravá cesta k múdrosti podľa Siracha 47-64

Julius PAVELČÍK

„Veľmi súcitný a ľútostivý je Pán“ (Jak 5,11). K jednému aspektu
Boha v Jakobovom liste 65-87

Abstrakty a recenzie 88-111

Správy a oznamy 112-122